

INTERVISTË ME IDRIZ MEHMETIN

Prishtinë | Data: 14 mars, 2022

Kohëzgjatja: 113 minuta

Të pranishëm:

1. Idriz Mehmeti (I intervistuari)
2. Anita Susuri (Intervistuesja)
3. Renea Begolli (Kamera)

Simbolet e komenteve në transkriptë të komunikimi jo-verbal:

() - komunikim emocional

{ } - i intervistuari shpjegon me gjeste

Simbole të tjera në transkriptë:

[] - shtesë e tekstit për të lehtësuar kuptimin

Fusnotat janë shtesa editoriale që japin informacion mbi vendbanime, emra apo shprehje.

Pjesa e Parë

Anita Susuri: Zoti Idriz, faleminderit që keni pranë. Nëse mundeni me na jep ni biografi të shkurtë të juve edhe me fillu me historinë e familjes, kujtimet e para që keni.

Idriz Mehmeti: Faleminderit juve për ftesën në radhë të parë, për interesimin edhe për angazhimin për ta ndriçu këtë segment të historisë, të historisë edhe të dhimbshme edhe të krenare, tonës. Domethonë, po mendoj pak institucione, televizione mjete të tjera të informimit që i kushtojnë rëndësinë e duhur kësaj fushe. Faleminderit shumë që më keni zgjedhë mu me bo ni bisedë me mu.

Anita Susuri: S'ka gjë.

Idriz Mehmeti: Përndryshe, unë jam lindë me 26 qershor, në vitin 1956, në fshatin Krasmirofc, komuna Skenderaj. Familja jonë ka qenë ni familje e madhe, mbi 60 anëtarë ka numëru familja e gjerë. Gjyshi im ka qenë hoxhë, por ka qenë hoxhë i mrekullueshëm, kurrë në jetë kapuq të kuq në kokë qit' nuk ka, veç plisin e bardhë. Domethonë, jom rritë me ni familje të gjerë ku kanë, gjyshi ka pasë në bashkësi familjare edhe nipat, do të thotë djemtë e vllazërve që ju kanë vra ma herët edhe njanin prej vllazërve ma të vogël e ka pasë, domethonë kanë bashkëjetue.

Kështu që, në odën e gjyshit e cila ka qenë shumë e frekuentume në atë kohë edhe për shkak të miqësisë së gjerë, kryesisht janë zhvillu biseda lidhur me çështjen kombëtare, me fatin tonë, me luftat që janë zhvillu, me problemet që janë ballafaqu kryesisht me pushtuesin, me serbët në rastin konkret. Tani unë ato kom mësu prej të tjerëve, duke u zhvillu bisedat në odë. Do të thotë, baba i gjyshit tim osht' vra nga serbët, diku... nuk e di saktë vitin, po se i kom ni duke folë... e vitin e kom harru. Diku mes Luftës së Parë dhe të Dytë Botërore. Ai ka qenë, Mehmet e ka pasë emrin, Mehmeti. Osht' vra, osht' pushkatu prej serbëve.

Këtij Mehmeti, do të thotë, vllazër të gjyshit tim më vonë i janë vra edhe tre vllazën. Tre djem të Mehmetit, vllazën të gjyshit. Jetullahu osht' vra në Mihaliq të Vushtrrisë në prag të Luftës së Dytë Botërore. Hasani osht' vra në Pazar të Ri [Novi Pazar, Serbi] kur ka qenë ai aksioni i çetnikëve për shfarosjen e... Pazari ka qenë me shqiptarë atëherë. Atëherë nuk ka pasë boshnjakë. Ky komunitet osht' artificial, përndryshe shqiptarë kanë qenë. Edhe ka shku me shokë me bashkëvendas të fshatrave

përreth të Qyqavicës, kanë shku në Pazar të Ri për t'i mbështetë atje banorët, njerëzit, dhe osht' vra atje. Hasan Mehmeti domethonë osht' axha i babës tim, vllau i gjyshit.

Në fund, gjyshit tim i është vra edhe vllau i treti i cili quhej Islam, Islam Mehmeti. Ky osht' pushkatu gjatë luftës së Shaban Polluzhës. Për shkak të mbështetjes që i është ba, domethonë luftës të Shaban Polluzhës. Shaban Polluzha me çetat e tij ka jetu edhe në kullat tona, në kullat e gjyshit tim. Në ndërkohë është marrë vesh, s'e di, s'e kam idenë qysh osht' zhvillu që osht' kuptu që kanë qenë aty dhe e kanë marrë djalë e madh të familjes në atë kohë dhe e kanë pushkatu me ni dajë timin. Nana ime e ka pasë djalë axhe. Të dy i kanë pushkatu në fshatin Shtuticë të Drenasit.

Janë zhvillu kryesisht ksi biseda të vuajtjeve, të sakrificave, të gjakderdhjes dhe unë ato si fmi kom fillu m'i dëgju. Qaty lind fillimisht dëshira për të qenë në shërbim të çështjes dhe lind njëkohësisht edhe urrejtja ndaj serbëve, ndaj pushtuesit. Domethonë, në pika të shkurta mund të them. Kjo do të thotë ajo që mu m'ka frymëzu. Pastaj, kom kry shkollën fillore në shtatë klasë i kom kry në fshatin Gradicë prej nga vjen...

Anita Susuri: Deshta veç me ju pytë diçka para se të fillojmë me shku ma tutje. A e keni mbrri ju në nkullë me jetu? A ka ekzistu?

Idriz Mehmeti: Po. Kulla e gjyshit osht', osht' prishë në '71-shin, në vitin '71. Unë kom lindë në '56-tën domethonë janë këto, 14, po 15-16 vjet. Po e mbaj mend shumë mirë atë kullë, ka qenë dy katëshe ka pasë dy dritare kah lindja e kështu. Ka qenë e madhe...

Anita Susuri: A i ka pasë ato dritaret për...

Idriz Mehmeti: Jo frëngji nuk ka pasë, ato quhen frëngji, nuk ka pasë, jo. Por muret i ka pasë të trasha, mure të gurit, natyrisht, po.

Anita Susuri: E qysh ka qenë jeta në familje në qat' kohë te ju? A ka pasë organizim mrena familjes, bashkësi? Qysh u jetu?

Idriz Mehmeti: Ka pasë. Të gjithë burrat të vjetër e të ri kanë pasë pak a shumë detyrat e ndame. Kush me punu me kuaj, kush me i rujtë delet, kush me bo lavra për tokën, kush... i kanë pasë detyrat e ndame. Gjyshi kryesisht shkonte për pazare në Vushtrri, ka shku me ble naj litër gaz, naj, disa gjëra të vogla se s'ka pasë, domethonë s'ka pasë ka qenë varfëri e skajshme. Na kemi luftu 365 ditë për bukën e gojës.

Unë jom rritë në këtë frymë dhe e maj mend në "iks" raste kur vinte dikush, ndonji që nuk e njifsha unë ne ni qosh atje në skej të odës, u zhvillohke biseda dikush pyeste, "A e keni siguru bukën për këtë vit?" Domethonë, ka qenë pikëpyetje a e kanë bukën e mjaftueshme për vitin në të cilin ishim. Kto i kom

dëgju me veshtë e mi ato. Po, natyrisht që gjithçka që osht' zhvillu në odë kom qenë kurioz me i mësu edhe i kom dëgju shumë prej tyre, i kom majt mend. Tash mosha e ka bo të vetën. Kom plot sene që me pa pasë memorien ma të freskët kisha ditë me i thanë, po i kom harru.

Anita Susuri: Ju keni lindë në vitin kur ka qenë edhe periudha e Rankoviqit...

Idriz Mehmeti: Osht' përmend shumë shumë herë kjo periudhë e mbledhjes së armëve. Domethonë, familja jonë si familje ka qenë e rame në sy qysh herët. Në kullën e gjyshit tim, përveç Shaban Polluzhës ka qenë Mehmet Gradica, dora e djathtë e luftës ka qenë Mehmet Gradica. Pastaj ai ka qenë dhandërr i Bunjakëve të Samadrexhës, Samadrexha e Vushtrrisë. Dhe na jemi Bunjakë, Bunjakë gjithë fshati. Duke qenë se ishim kusheri me ata, ata kanë ardhë te na kur kanë nejtë ilegal, janë strehu te na në shpijat tona. Mehmet Gradica duke qenë dhandërr i tyne edhe ai ka ardhë, ka frekuentu domethonë te na. Kto informacione i ka pasë pushteti edhe kanë përcjellë.

Në '56-ën e kanë marrë djalin e vllaut të gjyshit tim, Milazim e ka pasë emrin, Milazimi i Hajrës ka qenë. E kanë marrë e kanë torturu në mënyrën ma mizore. Qindra herë e kom ni t'u e shpjegu. E ka mbajtur gjithmonë ni postë [lëkurë] të deleve në shpinë se e kanë prishë t'u e rraf. E ka pasë, domethonë, prej kur ka përfundu lufta e Shaban Polluzhës. Në '56-ën duke e kërku pushkën, ia kanë gjetë maqinën e shkrimit që e ka lanë në kullën tonë Shaban Polluzha. E ka rujtë bali Xim, Milazim e ka pasë emrin, bali Xim i kemi thanë. E ka nxjerrë e kanë qit' te ni prru, e kanë kërcënu se do të pushkatojmë, e ka pasë pushkën e s'e ka qit', po në fund ia kanë gjetë edhe pushkën edhe maqinën. Në fund, përveç torturave edhe dhunës që e kanë bo, e kanë pytë, "A t'u dhimtë?" Ka thanë, "Vallahi, sa shpirti jem". Ka qenë shumë i fortë, ka qenë i mrekullueshëm.

Anita Susuri: E qit' maqinën e shkrimit për çka e kanë përdorë?

Idriz Mehmeti: Ata e kanë përdorë gjatë luftës, ky tash veç e ka rujtë. Jo, ajo s'osht' përdorë. Ai ka ditë me shkru, ka mësu shkrim-lexim si autodidakt, po jo ai me shkru. Ai e ka rujtë si ni shenjë të Shaban Polluzhës, ni shenjë të luftës të Shaban Polluzhës.

Anita Susuri: Ata sigurisht për me shkru traktakte e ksi vendime.

Idriz Mehmeti: Atëherë, gjatë luftës është përdorë sa di unë, se kom lexu plot libra rreth kësaj. Kishte qenë ni Azem, Azem Hajdini, Xani osht' i anës tonë ni fshati atje Deshevc. Ai ka qenë i autorizim me shkru, me ba komunikata sesa ia kanë dalë kto tani nuk e di, se s'kam qenë as i lindur atëherë por me të dëgjume po i thom kështu.

Anita Susuri: Ju na tregutë edhe për ni tregim për babën e juv që ka punu në minierë edhe që osht' arrestu.

Idriz Mehmeti: Po. Domethonë, baba ka punu nja 20 vjet në elektro-ekonominë e Kosovës ktu në Hade, Ballaqefc, Obiliq. E në vitet '68 më duket, '69 osht' shku si minator në Vulljakë të Klinës së Dukagjinit. Ai ka qenë minator, domethonë, njeriu i parë që ka ditë me bo minimin e shkëmbinjëve ku osht' nxjerrë xehja. Ka qenë ndezës i minave dhe ka qenë i avancum, ka qenë ky punëtor i ni grupit të punëtorëve. Kur osht' grumbullu xehja për t'u transportu, xehjen kryesisht e kanë shitë në Rumani, osht' deponu afër hekurudhës së trenit. Aty te hekurudha osht' bo ngarkimi në vagona të trenit për t'u transportu. Përgjegjës për peshat ka qenë ni serb, ia kom harru emrin se edhe atij ia kom ditë, se e kom lexu aktakuzën e tyne. Nuk më kujtohet emri i atij serbit.

Por baba im me ni koleg që edhe ai ka qenë kryepunëtor, në ndrrime të ndryshme, janë arrestu kinse kanë tentu me shkatërru hekurudhat e Jugosllavisë. E kjo s'ka qenë, fare s'ka qenë e vërtetë, po si i dyshimtë gjithmonë i përcjellur prej organëve të UDB-së. E kanë arrestu tani ia kanë arrestu edhe kolegën. Në fund fajtor del serbi edhe lirohet masiqë i kanë majtë nja dy muj ditë burg në burg të Pejës. Sikur të mos ishte serbi ai në vagë në atë peshorën ku osht' matë xehja, kushdo që kish qenë tjetër të tërë kishin me përfundu me ni akuzë tepër të ranë. Quhej kundërrevolucion ekonomik, tentim për shkatërrimin e hekurudhës. Po ka majt veç dy muj, e fati i tina edhe i tjetrit që ka qenë serbi i ngarkum me atë peshorën, me matjen.

Anita Susuri: Qysh ka vazhdu tani shkollimi i ju? Shkollën fillore thatë keni fillu aty, afër e keni pasë apo është dashtë...

Idriz Mehmeti: Jo, shtatë klastë e para i kom kry në fshatin Gradicë. Nga e para deri të shtatën, nuk ka pasë ma tutje. Klasën e tetë kry në Qirez, sigurisht për Qirezit keni dëgju.

Anita Susuri: Po.

Idriz Mehmeti: Pastaj, masi kam mbaru tetë-vjeçarën jam ardhë këtu në Shkollë Teknike në Prishtinë, shkolla "19 Nëntori" quhej atëherë.

Anita Susuri: A u konë vështirë me ardhë prej atij veni m'u transferu në Prishtinë? Qysh ka qenë?

Idriz Mehmeti: Shumë ka qenë e vështirë. Edhe fillimi për mu ka qenë i vështirë [sepse isha] nga ni zonë rurale, larg qendrave s'kisha dalë asniherë as deri në Prishtinë. Mirëpo, baba im ka qenë shumë dashamir i shkollës, ka dalë herët dhe ka punu shumë kohë domethonë përpara. E ka dashtë shumë shkollën, përveç neve fëmijtë e tij që jemi gjashtë vllazën e tri motra edhe vllaun e vet, jo të voglin, të voglin edhe të parafundit, por sidomos të parafundit e ka majtë para durësh. E ka shkollu, e ka pru në Normale. E ka pasë kry Normalen ktu në Prishtinë.

Bile, bile, du me cekë ni diçka shumë të rëndësishme, këtu në Normale ai ka qenë bashkë me Fazli Grajçevcin, dëshmorin, mësuesin familjar në qoftëse keni dëgju. Besoj që keni dëgju. Fazliu ka qenë

nip i ni kusherinit tonë, Ibish Miftari quhej. Por Fazliu shumë ma shumë është shoqnu me mixhën tim, me Ismetin, Ismet Mehmeti, edhe me tjetër familjarë tonë. Kur vinte te dajhtë, ai rrinte ma shumë te na se te dajhtë e vet. Këtu domethonë tani lidhet edhe kjo te frymëzimi im.

Pastaj '63-'64 kur osht' vra Fazliu, e kanë vra me torturë në burg të Prishtinës edhe burgosja osht' e dytë e bacit Adem, Adem Demaçit. Krejt këto kanë ndiku me marrë rrugën, me ndjekë qit' rrugë që e kom ndjekë. Unë nuk di sa kom mujtë me ba, me takat shkojnë këto punë. Po rrugën kah duhet me ecë janë qito gjëra që më kanë frymëzu me shku qasaj rruge. Domethonë erdha tani në Prishtinë nga ni fshat i largët i humbur atje në rrafsh të Qyqavicës. Nuk ishte shumë e lehtë ose e thjeshtë për mu, por u integrova këtu.

Axha im i vogli ishte ktu duke studiu, Sali e ka pasë emrin, edhe ai ka vdekë. Ka pasë ni lidhje me ni Ibrahim Gashin, ai ka punu në konviktin e shkollave të mesme të Prishtinës, më ka çu në konvikt. Për mu konvikti ishte diçka sikur andërr që vërtetë për kohën, për kohën, por tash kryesisht ajo ish bo ma shumë për serbë se për neve. Se aty ishin plot serbë e shqiptarë, por na të zonave të largta kemi mujtë me gjetë strehim edhe kuptohet, do ta thom sinqerisht edhe me lidhje, pa lidhje u konë vështirë me u fut aty në konvikt. Pastaj edhe konvikti bohet sebeb i rrugëtimti ma tutje.

Në konviktin e shkollave të mesme në Prishtinë, serbët shkrunin parulla, "Živeo Ranković" [Rroftë Ranković]. Unë i frymëzum edhe i mushun vner prej fatkeqësive që na kishin kriju serbët, qitu në teknikë e kom maru nga plumi ni material si pykë, me ni goditje e fshijsha *fshfsh* {onomatope} atë parullën e tyne. Meqë kam qenë ma i vogli e shkrujsha përfundi tyre, "Rroftë Enver Hoxha", pikë. Shenjë hakëmarrje. Nuk ka qenë që jom konë i organizum. Nuk kam qenë i organizum në atë kohë, por t'u pasë gjithmonë atë ndjenjën që vërtetë kta kanë shkaku dhimbje të mëdha, kom përdorë këtë, këtë, s'po di qysh me qujtë, këtë akt...

Anita Susuri: Metodë.

Idriz Mehmeti: Po, këtë metodë dhe osht' zbulu kadal kadal e kanë zbulu. Ka qenë ni drejtor, ni burrë shumë i keq, burrë shumë i keq, drejtor i konviktit të shkollave të mesme. Në qoftëse nuk gabohem e ka pasë emrin Qamil, s'po ia përmendi mbiemrin. Më vjen keq, megjithëse atij s'i ka ardhë keq me u marrë edhe me fmi, se unë kam qenë fmi. E kanë marrë vesh që, përmes shkrimit të fletorës e tjera e tjera, e kanë marrë vesh që unë e kom shkru. Më ka thirrë në zyrën e vet, dy UDB-ashë aty, gjë që nuk e dija as që janë UDB-ashë edhe më ka thanë, "A po ma shkrun ni konkurs? Se kam... e m'u ka prishë maqina e shkrimit". E unë u bona naiv, ai diktonte une shkruja. Atë letër gjatë hetimeve, vite ma vonë në burg të Prishtinës, ma kanë qit' UDB-ja përpara që kisha shkru me dorë temën.

Kom shkru letër, kjo letra osht'... e kemi qit' në menzë, na lanë pa mëngjes për shkak të disa problemeve aty. Ni mëngjes na lanë, domethonë ishin mbetë mbyllë për ni skandal, ni skandal shumë problem. Magacineri, ai përgjegjësi i kuzhinës ish arrestu, kish bo ni problem të keq dhe mbetet ajo

[menza] mbyllë. Na mbesim pa kaftjall. Tash unë e shkruaj me dy shokë, e kemi formulë bashkë, po dora jem ka shkru. E shkruaj ni reagim, nuk ka qenë kurgjo politike, por se si burokracia na kanë lanë pa mëngjes s'e kanë hallin e nxansave e tjera, e tjera. E kom varë në derë të menzës, trapezari. Aty tani jemi grumbullu plot nxansa edhe kishe po e lexojmë na të partë, na tre. Unë, Gëzim Kelmendi, ka qenë, kanë banu atëherë në Drenicë, po në fakt është i Pejës dhe ni Bizariqi.

U tubum krejt nxansat me do tasa me do t'u bo zhurëm, pse s'kemi mëngjes. Atë letër janë ardhë e kanë fotografu. Në bazë të asaj letrës i kanë krahasu me parullat që i shkruja përfundi parollave të serbëve dhe kur jom ra në burg në vitin '75 m'i kanë qit' përpara. Domethonë, pasojë e dekonspirimit nga drejtori i konviktit të shkollave të mesme. Përndryshe, në konvikt mu m'ka vendosë axha im përmes Ibrahim Gashit. Ai ka qenë burrë i mrekullueshëm. Një prej edukatorëve ma të mirë që ka pasë asokohe konvikti.

Anita Susuri: E në qat' kohë që po thuni drejtori i ka thirrë, atëherë a kanë ndërmarrë naj masë ndaj juve?

Idriz Mehmeti: Jo, jo, jo, isha në vit të dytë të shkollës të mesme. Kta më kanë pritë deri kom kalu, deri i kom bo 18 vjet. Kur kom ra në burg, kom ra në burg masi i kom bo 18 vjet, po pa i mush 19. Kom ra në fund, në fillim të marsit '75-tës. A rasti kur më ka thirrë drejtori ka qenë '73, pa u bo '74. Nuk e mbaj në mend as mujin në fakt. Po isha në moshën 17 vjeç e diçka, e sigurisht për shkak të moshës nuk më kanë marrë atëherë, por edhe e kanë pritë momentin.

Arrestimi im korrespondon me ni arrestim të shumë, shumë burrave shqiptarë. Domethonë osht' folë atëherë diku përreth 300, 300 vetë të arrestum. Osht' fjala për grupin, nëse keni lexu librat e Selës [Selatin Novosellës], "Kosova '75", osht' baca Adem me 19... na kanë nda në dy grupe, baca Adem vet i 19-ti në grupin e parë edhe Adem Rukiqi ku në cilin grup isha edhe unë, në grupin e dytë ishim dymbëdhjetë, gjithsej 31. Se kanë arrestu rreth 300 veta, po na 31 sikur djathin kur marohet kadal kadal hjecken ato hjerra ato tjerat na nalin neve 31. Na ngritën aktakuzë edhe na kanë nxjerrë para gjyqit.

Grupi i parë dënohet me ni nen pak ma të ranë, se ishin përsëritës të veprës penale. Grupi jonë me Adem Rukiqin dënohemi me ni nen ma të butë, na u dënum nga ni vit e gjysë deri në nantë maksimumi, Ademi. Ndërsa grupi i parë nga katër vjet deri 15, baca Adem. Dhe domethonë kjo osht' ajo përsa i takon kurthës të hakmarrjes së atyne që kishin ndodhë shumë ma herët edhe më lidhën me këtë grup. Edhe mu përmes vendasve, do vendas, ishin pesë të ni lagje, lagja Rukiqi quhet atje tek ne.

Ka qenë ndër ta, msusi im, msusi që e kom dashtë ma së shumti në jetë, Tafë Rukiqi quhet. Qëllimi kryesor ka qenë, sa i përket arrestimit tim, ka qenë me më dhunu edhe me më bo dëshmitar të msusit Tafë Rukiqi. E kanë marrë edhe ni tjetër si mu, ni bashkëfshatar timin, por s'du me ia përmend emrin. E dijnë të gjithë e dijnë edhe ata. E kanë marrë, të njejtën procedurë e kemi kalu: ai ka nejtë dy javë ditë

edhe ka shku në shpi, mu më majtën. Mu edhe Arif Rukiqin si madhor të moshës së re, na dënujë nga ni vit e gjysë burg.

Anita Susuri: Po, po du me ju pytë para burgosjes, a keni fillu ju ndonjë aktivitet a hala nuk jeni konë të organizum?

Idriz Mehmeti: Jo, i organizum nuk kam qenë, përveç atyne që i përmenda. Parullat e konviktit të shkollave të mesme edhe qat' letrën që e kom nxjerrë në derë të menzës së ushqimit, nuk kom qenë i organizum. Po tash për shkak të qatynë e lidhjen me organizimin, qëllimi kryesor me më bo dëshmitar. Kur nuk ndodhi ajo, une tash... du me konë shumë i sinqertë, unë pa pasë fuqi për mos me nënshkru letra, se u nënshkru letrë që s'kom guxu m'i nënshkru, s'osht' dashtë m'i nënshkru po e kom nënshkru me dorën time. Po më besoni, me pa pasë sopatë pa e pre dorën qitu {bën me dorë tek kyçi i dorës} veç mos me nënshkru s'e kisha lanë. Po, e kom nënshkru, nuk du me u bo idiot mos... plot dalin heronjë, "S'kena nënshkru kurgjo", unë kom nënshkru letër.

Anita Susuri: E çfarë letre?

Idriz Mehmeti: Ma shkrujshin ata që jom konë me msusin, më ka marrë me kerr, më ka mashtru, unë s'kom ditë e tjera e tjera edhe, "Nënshkruje". E kom mohu qindra herë, osht' përdorë dhunë e pabesueshme e tmerrshme nga kriminelat, shumica shqiptarë për fat të keq, shumica shqiptarë. Ka pasë rast kur jom lodhë e s'kom mujtë me rezistu e kom nënshkru. Po thom, me pa pasë fuqi, me pasë ni sopatë në dorë pa e pre qitu {bën me dorë tek kyçi i dorës} veç mos me nënshkru s'e kisha lanë.

Me pa pasë fuqi me ju dalë prej dore pesë pare s'i kisha dhanë për jetën time, i kisha dalë trenit, trenit i kisha dalë përpara. Qaq tortura të pista, të tmerrshme kanë ushtru ndaj nesh. Kom ni edhe nga të tjerët, po kanë thanë shumica e shokëve të burgut, "Grupi ma i torturum ka qenë grupi i '75-tës". Kështu kanë thanë tjetër, këtë e kom përjetu edhe vetë. Osht' e çuditshme, shumica e UDB-ashve kanë qenë shqiptarë në këtë kohë.

Unë për veti e mbaj mend ni Sllavkoviç, Mille i thojshin. S'ia di sakt emrin, mbiemrin Sllavkoviç e ka pasë. Mille, Mille, në xhep u munojshin me e fut UDB-ashët shqiptarë. Aq shumë e dojshin, Mille, Mille. Edhe ni rom që më duket ai mund të ketë qenë ose goran ose boshnjak, tjetër te unë, se te shoktë tjerë ka pasë plot serbë. Po sa i përket me mu vetëm kta dy i kom ni t'u folë serbisht, tjetër shqiptarë kanë qenë. Shqiptarë me ju thanë.

Anita Susuri: Po, po du me ju pytë, ky msusi i juj çfarë aktiviteti ka bo dhe a keni ditë ju që ai, janë qito aktivitete?

Idriz Mehmeti: Unë nuk kam ditë që osht' ai i organizum, ma vonë unë kom mësu. A që në fakt, ka qenë ni vlla i tina i organizum herët, diku vitet '64-tën, Ajat Rukiqi. Bile tani osht' dëshmor, osht' vra në

luftën e fundit, në luftën e UÇK-së. Ajeti ka qenë i organizum, tash ky meqë e ka pasë vllazën, unë nuk e di, me të vërtetë, kurrë as s'i kom thanë msusit, "A ke qenë i organizum?" As s'më ka thanë, "Kom qenë i organizum ose s'kam qenë". Po çka di, di që Ajeti, nga dokumentat që i kom lexu, aktakuzën e aktgjykimin në... gazetën, "Shqipëria e Re", e plot libra e broshura prej Shqipërisë iu ka gjetë Ajetit.

Ato tani si prezantoheshin gjatë hetimeve edhe m'i kanë qitë përpara, "Qe ti po don me qëndru a ai vet i ka pru". Unë e disha që po rrejnë, se s'i ka pru po ia kanë gjetë. E di prej anës tonë atje në atë kohë ka qenë i organizum Ajet Rukiqi, kta e di sakt se e kom pa edhe e kom lexu dhe realisht masandej... se mas daljes nga burgu me Ajetin kom komunikuar edhe ka thanë, "Po të mijat janë konë, s'kom çka me mshefë. Por atyne s'dojsha me ju pranu". E kështu domethonë.

Anita Susuri: E qajo kur ju kanë burgosë, qysh ka ndodhë? A ju ka ardhë ndoshta si befasi a ku ju kanë marrë? Ku ju kanë çu?

Idriz Mehmeti: Burgosja ka ndodhë kështu, unë kom qenë në odë, tash jo në atë odën e gjyshit atë të vjetrën se ajo osht' rrënu në '71-shin. E patëm bo ni odë ma të re tani edhe ishim nda domethonë në gjashtë familje. Janë bo ato vllaznitë e gjyshit tim e janë nda në gjashtë vena. Na kemi pasë maru ni odë të re, aty kom qenë fjetë edhe kanë ardhë pa u zdritë, herët në mëngjes. Kishin ardhë forca të shumta, kishin rrethu tri shpijat, timen, shpinë time, të axhës të babës edhe të ni djalit të axhës.

Tri shpi që jena konë pak ma afër, kena pasë rreth e rreth me sokaqe. Ktij sokaku ia kishin qit' ni rreth. Nja shtatë a tetë janë futë në oborr tonin edhe rrethi i gjanë, rrethi tjerët krejt lagjën e madhe. Edhe domethonë tre rrathë ish rrethu me ardhë me marrë ni fmi. Kur janë ardhë më kanë kapë për kame, jom konë fjetë. Hala s'ishte zbdritë. Polici që m'ka kapë për kame ka qenë i Gradicës, i ni fshati ku e kom kry shtatë vjet fillore. Erdh edhe, flejt, janë hi në odë pa i diktua.

Fatkeqësi që s'e kemi mbyllë me çels derën, po nuk praktikohej në fshat atëherë m'u mbyllë dera me çels. Bile, bile, nashta e kemi përqeshë dikë kur ju ka gjetë dera mbyllë. A mbyllet dera? Kjo ka qenë ai mentaliteti i fshatarit të ndershëm, menoq une, sado që po del që ka qenë gabim. Nejse, më morën prej fshatit më kanë çu në Drenas, se policia e Drenasit kanë ardhë me më marrë. Aty kom nejtë nja dy a tri orë, a tri qashtu s'e di sakt. Më kanë pru në Prishtinë, ktu kanë fillu meniherë... e se po i harroj gjanat.

Pak ditë para se me u arrestu, mu m'u kishe bo hije ni Ajet Istogu. Me keqardhje p'e përmendi emrin e tij, por kur s'i ka ardhë atij keq me përcjellë ni fmi, s'po më vjen keq as mu me kallxu. Njeriu kryesor për me më gjujtë mu edhe "Grupin e Drenicës" ka qenë Ajet Istogu. Ai natyrisht nuk ka punu vetë. Ma vonë kom marrë vesh edhe tjerët kush janë konë në lojë me të, po ai i ka pri kësaj. Mu më ka ndjekë, mund të them, nja dy javë ditë sikur hije, sikur hije.

Më ngjante me një në administratë ka punu në xehroren ku më ka punu edhe baba në Klinë të Dukagjinit i cili njeri më ka nda bursë. Unë kom marrë bursë në shkollë të mesme si nxanës i Shkollës

Teknike prej xehrores së Klinës. Më ngjante sikur kopje e tij. Tamon u kthejsa me përshëndet më dukej sikur ai, Sali quhej, Sali Ibishi. U kthejsa me përshëndet ky u orientojke krejt diku tjetër, thu se s'ka kurgjo me mu. I bojsha pytje vetës, çka ka ndodhë, a osht' a s'osht' Salihu? Ai kish qenë Ajet Istogu.

Kur më prunë ktu [në Prishtinë] e shoh këtë njeri që më kish ndjekë disa ditë po s'më ka bo përshtypje se s'e kom ditë që jom në atë listë unë aty. Pytjen e parë më thotë, "Qysh osht' Smajli?" E din ai emrin e babës tim. Thotë, "Qysh osht' Ismeti?" Axha im, msus, ka qenë në Normale bashkë, normalista ma herët. Po e njeh krejt familjen, veç nanën s'ma përmendi. Të gjithë tjetër, "Kush o ky? Qysh o Salih? Qysh o Mustafa?" Thashë, "Po ti?" Tha, "Si kush po të dokna?" Ai m'kish pa mu që jom kthy me përshëndetë e që s'më ka dhanë rast.

Thashë, "Mu po më përngjan me dikë po s'di a je ti?" Edhe qeshët ai. Unë i papërvojë, ai si ai që ishte. Thotë, "Si kush po të dokna?" Bona gabim thashë, "Po më dokesh si Sali Ibishi". Tha, "Po qysh me më harru", tha, "po, Salih jom". Rashë në grackë, unë t'u mendu që po foli me Salihin. Nejse, s'u bo naj diçka aty, po ma qiti fallin. Mendova që përnime është Sali Ibishi, ky kish qenë Ajet Istogu. Në fakt, prej asaj dite, masdite më kanë çu në Mitrovicë.

Masi ditën që më kanë arrestu më kanë pru në Prishtinë, më kanë majtë pak orë me Ajet Istogun që s'ka bo as dhunë, as s'ka hi thellë me pytë, veç qysh janë familja. Me marrë shenja sikur na të gjitha i dijmë, çdo gja e dijmë. Masdite më kanë çu në Mitrovicë, atje janë marrë dy UDB-ashë tjerë me mu. Deri në mramje vonë më kanë çu në burg të Mitrovicës, më kanë majtë katër ditë. Katër ditë kush prek me dorë nuk më ka. Asni flakaresh kërkush. Me më fy më kanë fy e kanë kërcënu, "S'ki me dalë kurrë, s'ki qare pa tregu", e tjera, e tjera. Po flakaresh kush dhanë nuk më ka...

Anita Susuri: Presion psiqik domethonë.

Idriz Mehmeti: Presion psiqik. Pa hangër, pa pi, pa fjetë, por jo fizikisht me më goditë. Ditën e pestë më kanë pru në Prishtinë. Qat' ditë që më kanë pru në Prishtinë më kanë rrahë. Më kanë rrahë pa më vetë kurgjo.

Anita Susuri: Në burg, a atje në ministri?

Idriz Mehmeti: Në SUP, në SUP¹. Në Sekretariat të Punëve të Brendshme më kanë rrahë pa bo, pa më pytë kurgjo. Veç më kanë rrahë edhe më kanë çu në burg të Prishtinës më kanë dorëzu aty. Tani fillon fatkeqësia. Kurrë s'e di a ditën a natën, herë ditën herë natën. Nuk ka pasë orar, kur ka dashtë, kur ka dashtë. Jo veç mu, dikur fillova me dëgju zëra, po rrahen edhe tjerë njerëz. E kuptoj se në bazë të pyetjeve, "A e njeh këta? A je kanë me kta? Kur je pa me kta?" E tjera e tjera. E shoh unë që osht' mush burgu edhe dëgjoja zëra nga të rrahurat. Në SUP, zakonisht këto i dëgjoja në SUP.

¹ Akronim: *Sekretariat Unutrašnjih Poslova* - Sekretariati i Punëve të Brendshme.

Osht' e çuditshme, shumicën e rasteve kur më çojshin me e la gjakun, se më kanë përgjakë shumë herë, Ajet Istogu t'u më përcjellë. Personalisht kurrë s'më ka ra. Ai ishte aty, tash unë e kuptova që s'osht' Sali Ibishi, tash e disha që osht' ni drejt tjetër po kush s'e disha. Ama ai ishte gjithmonë, gjithmonë në përcjellje. Janë kanë hetime të tmerrshme. Janë kanë hetime, nuk ta kap logjika çfarë torture osht' ushtru.

E thashë parzit, po e përsëris, unë kom pasë raste kur s'kom mujtë me qëndru. "Hajde tash me kallxu", masi që më detyrojshin, me kallxu vetë, "Unë s'di çka kallxoj, s'di çka kallxoj, unë kur s'di kurgjo", edhe fillonte prapë. 17 ditë tani më kanë majtë në burg të Prishtinës. Qato 17 ditë kanë qenë ferr për mu. Mas 17 ditëve më kanë çu në Mitrovicë, atje ka fillu ma rrallë. Jo çdo ditë, se kishin arrestu shumë njerëz, ishte edhe kjo edhe s'kishin lokale [hapësirë] për të tanë, me punu me të tanë përneherë. Shpërndanin në të gjitha burgjet në Mitrovicë, në Prishtinë, në Prizren e tjera.

Pjesa e Dytë

Anita Susuri: E Burgu i Prishtinës çfare ka qenë? Qelitë po më duket kanë qenë të vogla, ka pasë shumë njerëz.

Idriz Mehmeti: Burgu i Prishtinës osht' ni, ni gjysëm-harku. Domethonë, te dera, te hyrja kha, hyrja kryesore osht' fundi i Sekretariatit të Punëve të Brendshme, kështu ka qenë. Tani osht' ni gjysëm-hark dhe lidhet prapë me Sekretariatit të Punëve të Brendshme. Bile ka qenë ni derë që kur na çojshin me na rreh edhe të rrahun kur na kthejshin, te kjo dera zakonisht te kjo ktu na shtishin direkt mrena. Të burgosur ka pasë plot, por tash në këtë kohë une gjithmonë po flas kom qenë vetëm, kom qenë në vetmi. Por i nija kur dilshin në shëtitore, i nijsha kur kulleshin, domethonë dëgjoja këto në burg.

Nuk kom dëgju shpesh të rrahura, sado që edhe ato i kom dëgju. Aty kryesisht gardianët po në sobë në Sekretariat të Punëve të Brendshme, aty bohej kasaphane me neve të burgosur politikë. Se burgu ka pasë edhe të burgosur edhe vrasës edhe hajdutë edhe kriminelë edhe ka pasë lloj lloj. Por me neve punohej kryesisht në Sekretariat të Punëve të Brendshme.

Anita Susuri: A osht' ushtru dhunë me armë të ftohta?

Idriz Mehmeti: Jo, jo, me armë jo, por me dajak, dajak. Me pendreka, shpullë, boks. Sot e atë ditë njanin vesh e kom të prishtë që më ka ra tinza ni idiot, nuk e di as cili. Njani kha përpara t'u më bo pyetje edhe përgjigja jem nuk e ka kënaqë kta përmas me te dy shpullat përneherë, kta e ka rrokë ma keq veshin e shmajt. 17 gjilpana i kom marrë edhe kurrë ndreqë s'osht', kurrë punë s'më ka bo. Tani ma mas 17 dite të burgut të Prishtinës më kanë çu në Mitrovicë. Atje marrjet në pyetje kanë qenë ma të rralla, shumë ma të rralla.

Osht' pak burgu, atje osht' krejt rrumbullak burgu si ni shpuzore e cigareve, osht' krejt rrumbullak. Nuk osht' i ngjitur për Sekretariatën e Punëve të Brendshme. Më çojshin në kamë natën dy UDB-ashë me kllapa më çojshin në kamë edhe më kthejshin në kamë. Po tash osht' edhe diçka tjetër interesant, problemi me familjen. Mu më kanë arrestu dikund mund të them, mund të ketë qenë fillimi i javës, e hane, e marte, s'e di sakt, kom harru për fat të keq.

Baba më ka punu siç e thashë në xehrore dhe kur vjen, udhtonte ni herë në javë. Shkojke të hanën, shkante ose të dillen në mramje ose të dillen në mëngjes edhe kthehej ose të premtën në mramje ose të shtunën herët. Punonte domethonë krejt javën edhe kthehej në vikend në shpi. Kur zbret prej trenit, se kena udhëtu me tren kryesisht zona jonë atje, vjen prej Klinës të Dukagjinit zbret në stacion masi e kalon Drenasin, osht' Dobroshevc osht' qajtë fshati tash quhet Driton. Zbret aty, zbret edhe ni burrë i Gradicës, Sefer e ka pasë emrin, mbiemrin s'du me ia përmend se osht' lagje shumë e mirë. Zbret edhe Seferi dhe kanë pasë me ba ni pjesë të rrugës bashkë.

Sigurisht ma së paku ni orë, se jemi ngat fshatrat. Tash gjithë kohën ai i flet se si i kanë arrestu dy djem të ri, "Më doket ishin të katunit të juv", i thotë babës tem, "i kanë arrestu ata, e kishin vjedhë ni lopë", "Po qysh hupin djemtë, e kanë vjedhë ni lopë", ky tash thotë, "E kishin vjedhë ni lopë. Po në anën tjetër po flitet valla e kishin dhunu ni çikë dikund edhe e kanë mbyttë në mal dikund ju ka mbetë në dorë edhe e kanë msheftë", edhe t'u më vizatu mu, po jo me ma përmend emrin. T'u më vizatu mu, "Dy djem, dy", se ka qenë edhe ni bashkëfshatar i jemi që na kanë arrestu përneherë.

Gjithë kohën babës t'u më i folë ai qishtu për ni diçka të keqe edhe baba e nuhatë që po flet për mu po s'i bon za, bohet sikur s'pe din. Shkon n'shpi e pyttë nanën, "Ku osht' Idrizi?" Thotë, "Vallahi e kanë marrë milicia". "Kur more?" "Para tri-katër dite". "Ani?" "Kurgjo s'dina ma hiç, e kanë marrë milicia". Pra, kur shkon baba në shpi e pyttë nanën, "Ku osht' Idrizi?" Thotë, "Valla e kanë marrë milicia edhe s'ka ma asni shenjë". Baba si baba nuk shkon të hanën e ardhshme nuk shkon në punë, po fillon me kqyrë ku jom, kush e ka marrë, ish kanë milictë atëherë i kanë thanë Glogovc, të Glogovcit. Bile me emër të ni fshatit, Gradicë filani me plot tjerë, i tregojnë me emër që kanë qenë shumë.

Shkon në Drenas në stacion të policisë pyttë edhe na kanë çu për Prishtinë, "S'dijmë na kurgjo". Nuk i dhanë përgjegje kurrfare e presin keq. Shkon në Prishtinë, vjen në Prishtinë, "S'osht' ktu, s'dijmë na, mund të jetë në Mitrovicë". Kur shkon në Mitrovicë, "S'osht' ktu". Shkon në Skenderaj, atëherë Sërbicë i kanë thanë, "S'osht' ktu". Domethonë, qito qendra, shko atje, shko kha, s'e dijmë. Diku do shenja. Ai kha, "E kanë myttë ni çikë, jo e kanë vjedhë ni lopë". Ai tjetri atje që fola ma herët edhe bohet kjo. Ata s'mujshin me na nxjerrë në vizita krejt për shkak të dhunës, mos me të pa familjartë.

Kom nejtë 17 ditë në Prishtinë, ma së pari katër në Mitrovicë, 17 në Prishtinë nuk e di mas sa dite nëse ma kom harru, s'kom mujttë m'i numëru ditë. Fillimisht fillova m'i bo do vija në muri me numëru sa ditë dojnë me më mbajttë, dikur hupi, u përzi edhe ajo. Ma s'disha as sa ditë janë bo, as çfarë dite osht' e

tjera e tjera. Dhe lodhet t'u bredhëritë poshtë e naltë, "S'osht' e s'osht'", e thotë, "A e ka mytë dikond, a çka u bo? Ni fmi me marrë shteti e s'osht kërkund, qysh kështu?"

E kemi pasë ni mik në Drenas që ka qenë në komunë, në qoftëse s'gabohem ka qenë sekretar i komunës edhe ai i shkon qatij mikut. I shkon, "Mik, bre", thotë, "Hë?" Thotë, "Ma kanë marrë djaln edhe s'osht' kërkund. S'osht' ktu, s'osht' atje, s'osht' kërkund", thotë, "unë kom qef veç me ditë ku osht' tani tjerat kanë kohë", ai meqenëse ka qenë i veshun me pushtet thotë, "S'di çka të thom, por po provoj". Në Stacion të Policisë në Drenas zëvendës komandantin e kish pasë nifarë muhabeti me to, thotë, "Do ta provoj po s'po të premtoj, do ta provoj".

Edhe e thërret në telefon, babës i thotë, "Prit ti qatu në koridor". Kta futën mrena në zyre të atij mikut dhe... Islam Heta osht' qajtë ky, po ia përmendi emrin se unë e vlerësoj që ma ka bo ni të mirë, shumë të mirë. Islami konsultohet me atë eprorin e policisë të Drenasit thotë kështu, kështu thotë, thotë, "Po e di, e di", se ai i kish çu me më marrë, thotë, "E di rastin". "Edhe?" "Për Zotën", thotë, "unë e kom, e kom të ndalume unë me u marrë me këtë punë. Unë e kom çu ku e kanë kërkun", thotë, "po e di kush e ka kërkun", thotë, "veç", thotë, "nëse s'më qet' ai miku unë po ju besoj ty edhe atij", thotë, "du me të tregu ku osht' edhe për çka osht' e ma tutje le t'shkon në Gjygj të Qarkut në Prishtinë le të kërkon leje me u taku me djaln, se kurrë s'kanë me i kallxu kta ku e ka deri te gjen vet".

Kta, ai baba s'ka ditë, kta s'ia kanë kallxu rrugën, s'osht' ktu, s'osht' atje. Ai miku e thërret zëvendës komandantin e milicisë të Drenasit dhe ai thotë, "Qyre, mos m'qit' djaln e ki, nuk ka mytë kërkond, nuk ka vjedhë lopë po është për politikë". Thotë, "Çfarë politike more ai fëmi? Sa i ka bo 18 vjet", thotë, "S'e di po di me të kallxu që qiky organ e ka marrë, janë t'u zhvillu hetime. Puntë mirë nuk i kanë, por ti shko në Gjykatë të Qarkut në Prishtinë", thotë, "aty kërko. Te gjyqtartë e gjanë çelsin", thotë, "merr leje prej gjyqtarit e munësh ta ofrojnë mundësinë me shku me vizitu djaln".

Shkon baba në gjygj të Prishtinës, gjyqtar hetues Durak Jashari. Njeriu i cili veç niherë osht' pa me mu, veç niherë osht' pa me mu në pikë të natës kur më ka rrxu UDB-a, kur më kanë dhunu edhe kur kom nënshkru deklaratë. Ka ardhë me ma marrë deklaratën ai tash si gjyqtar hetues dhe u prezantu. E mblodha fuqinë edhe niherë, unë isha rreh niqind herë, thashë të rrehna edhe niherë. E mblodha fuqinë, thashë, "Po", unë e mohova çdo gja, çdo gja e mohova. Tha, "Po, këtë e ke nënshkru ti". Thashë, "Po valla vet, me qit' dorën tem", thashë, "se s'pata me çka e hjek", thashë, "unë e kom nënshkru".

Aty ishin tre xhebraila, tre UDB-ashë, në prezencën e tre UDB-ashëve në pikë të natës don me ma marrë deklaratën me mjeshtri kishe pa dhunë, po ia mohova. Thashë, "Kurgjo s'di për këto gjëra për çka akuzohna". Mbeti, më shikoi si gjyna, si qyqe. Ma qyqe ai, se unë i shkatërrum fizikisht. I tuboj letrat, shikoi. Kurrë ma sytë e mi me të s'janë pa. Muj për muj më vike ka ni letër, "Vazhdohet paraburgimi për shkak të dyshimeve për këta, për ata" nga Durak Jashari. Ai me mu ma kurrë s'osht' pa, krejt punën e bonte UDB-ja. Nejse, kaloi kjo, por kur shkon këtu baba ia jep lejen. Tash saktë nuk e di mas sa jave ka ndodhë vizita e parë.

Vjen në vizitën e parë e kom pasë në burgun e Prishtinës në prezencë të tre UDB-ashëve edhe drejtorit të burgut. Ni monstrum ka qenë, ni njeri ma të keq nuk din Zoti me maru, njeri, nga pamja, nga shpirti, njeri ma të keq. Ka qenë drejtor i përjetshëm i burgut të Mitrovicës, quhet Sherafedin Ajeti. Ai ka qenë ni, ni kriminel, sytë i ka pasë të kriminelit, facën e kriminelit, shpirtin e kriminelit, trupin e kriminelit. Kur më kthejshin prej SUP-it, Sekretariatit të Punëve të Brendshme, kur më kthejshin në burg, ishte natë, i rrahur, i kputur, i lodhur. Ai, boll i vogël isha, po ai ma i vogël se unë. Vinte m'u avytke ngat veç që s'ma preke hunën me hunë, "Ti po reziston, ti po reziston. Unë të shkatërroj, unë jom shtet". Njeri ma të keq Zoti s'din me maru, sinqerisht po thom, e thom me keqardhje po osht' realitet.

Në prezencën e këtyre tre UDB-ashëve dhe të atij Sherës erdhi baba. Unë isha qashtu qysh isha. Tha, "Qysh je bre babë?" Thashë, "Mirë, mirë, mirë". "Çka i ki puntë? Qysh po shkon? Çka ke bo ti që je ktu?" Thashë, "Kurgjo s'kom bo". "Ani, pse je këtu?" "Unë s'e di". Aty ishin tre xhebraila. Ata ia nisën meniherë me reagu, ia nisën meniherë me i thanë, "Bon kujdes, dije çka po i thu djalit. Ti do me kanë ma i keq se djali", e kërcënojnë ata. Tha, "Kqyr çka po t'thom: çka ke bo dili Zot vet, çka s'ke bo ruju se e merr kond në qafë".

Msusi jem Tafë Rukiqi edhe baba jem janë sebeb që unë s'jom koritë e s'jom hi nër urë. Se për shkak të moshës të re e për shkak të dhunës së teprume mund të isha koritë. Kta dy sebeb janë, kam fuqi me kqyrë në sy secilin me ata që jom konë në burg, me u shoqnu e me dalë me shëtitë natë e ditë me ta. Përndryshe, nashta edhe kisha mujtë me u bo faqja e zezë, mos me mujtë as me juve me u taku. As me u taku me njerëz të nershëm kurrë veç me faqezi si qata që e dijmë qysh kanë qenë. Nashta e teprua rreth kësaj, po kështu ka qenë realiteti. Domethonë, kjo ka qenë...

Anita Susuri: Domethonë, që keni pasë fillimisht disa mujtë e parë po më doket dhunë fizike...

Idriz Mehmeti: Po, po. Dhunën ma të tmerrshme 17 ditë në Prishtinë tani janë konë ma rrallë. Po, hetimet te na kanë zgjatë njëmbëdhjetë muj. Tek mas njëmbëdhjetë muajve na kanë nxjerrë para gjyqit. Ni ditë pa na qitë në gjyq më kanë kërcënu për herë të fundit. Nuk më kanë rrahë, nuk du me ia ngjithë kërkujt, zero në këtë kuptim se mjaftojnë veç ato që kanë ndodhë, janë tepër veç ato që kanë ndodhë. Nuk më kanë rrahë, por më kanë kërcënu. Më kanë marrë prej burgut të Prishtinës se na prunën, na mbledhën prej tonave [burgje], Prizren e... unë jom konë në Mitrovicë. Mu më kanë pru prje Mitrovicë këtu.

Ni ditë para se ma na nxjerrë në sallën e gjyqit më kanë marrë përsëri UDB-a. Aty u kanë dera që mujshin me të çu atje edhe më kanë kërcënu. Më kanë thanë, "Ti ki me u likfidu në qoftëse nesër nuk pranon çka ke bo". Thashë, "Unë nesër ka me pranu çdo gja që e kom bo, gajle mos keni". Edhe kur dola aty, kur m'erdh reni, se nejse ka zgjatë disa ditë, por kur më erdh reni me dhanë deklaratën i rash trup. Thashë, "Unë jom viktimë e atyne që kanë kurdisë këtë marifet, unë s'di kurgjo. Kta njerëz përveç këtij msusit tem kta tjetrtë s'i njoh". "Qysh e njeh të akuzuarin Tafë Rukiqin?" Thashë, "Msusin Tafë

Rukiqin e njoh kështu, msus”. Tha, “Ai këtu është i akuzum”. “Për mu ka qenë msus edhe sot osht’ msus.

E tani, “Po a e ke nënshkru deklaratë?” Më ka vetë edhe gjyqtari. Thashë, “Po, e kom nënshkru”. “Pse e ke nënshkru?” Thashë, “Me të pasë shti ty në dorë me të thanë a je Hitleri, kishe thanë Hitleri jom. Pra, le të mirret vesh kjo punë, unë nuk di kurgjo për kto çka flasin kta. Unë di për qato që janë të mijat”, ato i kisha pranë, “këto që kanë ndodhë në konviktin e shkollave të mesme i kam pranë si të mijat, se kanë qenë të mijat. Këto tjerat janë të kurdisura, nuk ka kurgjo të vërtetë nga ato që thuhet në aktakuzë nga ata që kanë kurdisë këtu”. Kështu ka qenë domethonë ajo.

Ma qitën njanin aty, te pavijoni në budallë, pesë-gjashtë vjet ma i madh se unë, burrë i marum, “Kallxo”, thojke, “drejtë! Kallxo ti se unë s’di, ti kallxo, unë s’di, ti kallxo”. S’po ia përmendi emrin se s’ka nevojë, po ish dorëzu i shkreti. S’kom çka me thanë as për ata. Ka pasë ndonjëri që është dorëzu, nuk kanë qenë shumë, por kanë qenë. Nji ka qenë te grupi i parë, nji te grupi i dytë. Po mirë kemi kalu.

Anita Susuri: E qysh jeni dënu?

Idriz Mehmeti: E te grupi i parë, siç e thashë, baca Adem 15 vjet e te poshtë deri minimum ka qenë katër, janë dënu me nenin 117. Janë konë do pika, ato s’i maj mend se s’jam jurist. Te na ka qenë neni 118 me nëntë vjet u dënu Adem Rukiqi, gjashtë Tafë Rukiqi, gjashtë Bektesh Rrudhani, tri e gjysë Zydi Bilalli në doktor prej Gostivarit. Dukat njeri edhe dhomtë ia kanë thy, kurrë s’kanë mujtë me ia çelë gojën, tri e gjysë doktori. Dy e gjysë në tjetër, në tjetër, në e gjysë Arif Rukiqi, katër vjet Bislim Bajraktari, dy vjet e gjysë Xhevdet Nasufi i Strugës, o Zot çfarë burri ka qenë ai, i mrekullueshëm. Kurrë gojën s’kanë mujtë me ia çelë, kurrë! E tjerë, e tjerë, Sedullah Zeqiri, nuk e di sa u dënu, tri më duket. Unë në vit e gjysë, Ajet Rukiqi katër vjet edhe në Adem Pavataj ka qenë i Deçanit, dy vjet e gjysë. Nasha e kom haru najnjo, ishalla, po besoj s’kom haru, dymbëdhjetë kemi qenë.

Anita Susuri: E në atë grup a ju kanë marrë veç juve me këtë moshë të re edhe pa faj apo?

Idriz Mehmeti: Unë edhe Arif Rukiqi ka qenë, edhe ai madhor i moshës të re na thojshin. Domethonë, në aktakuzë e në letra, vazhdohet paraburgimi e ato vendimet që i merrte gjykata derisa na nxirrnin në senacën kryesore. Në çdo dokument shkrujke madhor i moshës të re për mu edhe për Arif Rukiqin, madhor i moshës të re. Na dy u dënum nga nji vjet e gjysë, të tjetër siç e thashë nga dy e gjysë deri në nëntë, Adem Rukiqi. Edhe te Ademi e kom pa me sytë e mi, kamë e durë nuk e majshin në atë rrethin aty, kamë e durë nuk e majshin në atë rrethin kur kemi dalë me e deklarë pafajësinë. Në fjalën përfundimtare e kom ndi pa përkthyes, se shumë thojnë, “Jo, u konë i lirë”. Çka don le të jetë, unë e kom dëgjua pa përkthyes, “Po të ishte Adem Rukiqi ky, kështu siç e quan aktakuza, do ta quaja vetën krenar”. Kështu e kom në atë njeri t’u thanë, kta e kom në me vesh pa përkthyes.

Tani mas shpalljes së aktgjykimit, ma krejt burgun e kom majtë në Kosovë. I kom majtë shtatë muj në Prishtinë, e ma herët 13 në Mitrovicë, shtatë në Prishtinë, ma vonë tani i kom majtë edhe dy herë, nja dy i kom majtë tjerë në Prishtinë edhe dy në Mal të Zi, në Kotorr të Malit të Zi. Këto janë për tjera sene, me serbë jom acarë me serbë. Jom konë i vogël më hajshin në sy qishtë u ngatërrojsha kah pak. Dy herë m'ka ndodhë me u ngatërru me serbë, njo në Mitrovicë për të cilën i kom majtë dy muj burg edhe njo u ngatërrova në Ulqin edhe më çunë në Kotorr.

Anita Susuri: Si mosmarrëveshje diçka?

Idriz Mehmeti: Po, po. Tash po e flas veç për rastin e Ulqinit. E thirrke të birin, ai ish konë polic, unë s'e kom ditë. Unë isha ikë me u strehu, me punu naj ditë me lopatë. Isha ikë, dolëm me lujtë futboll me ni fushë, "Pse po luni këtu?" Na ka ni t'u folë shqip "*Dođi da izbijemo*" [Eja t'i rrahim], a din serbisht? [i drejtohet bashkëbisedueses]

Anita Susuri: Po.

Idriz Mehmeti: "*Dođi da izbijemo ovi Kosovari*" [Eja t'i rrahim këta kosovarët] nanën kështu e ashtu. U munum me ikë, u munum me, e nxunën njanin u duftë me u kthy me nimu me nxjerrë prej durve, dojshin me mbytë dru. S'e di as vet qysh u bo. Thojnë Zoti, fort nuk besoj, po thojnë Zoti ma dha të marën e i kom la kokë me kokë.

Anita Susuri: Kjo u konë para burgimit këtu...

Idriz Mehmeti: Kjo masanej, masanej. Se pata ikë, pata ikë me shku me u strehu. Kund nuk më kanë lanë vend t'u më njekë masanej, t'u munu me ma qitë kamën. Tani mas daljes nga burgu...

Anita Susuri: Veç po më intereson edhe qat', kur keni dalë nga burgu, qysh u konë qajo ditë për shembull a ju kujtohet? A ju ka ardhë dikush me ju pritë?

Idriz Mehmeti: Baba nuk ka lanë kurrë vizitë, kurrë vizitë s'ka lanë pa ardhë. Veç kur kom qenë i dënum se ka edhe dënime tjera. Kom qenë i dënum, i kurdisin kurtha, kurdisin kurtha osht' shumë interesant. Unë kom pasë kurdisje të kurthave, dy, gjatë atyne mujve në Mitrovicë sa kom nejtë edhe i kom pasë dy në burg të Prishtinës. E para atje në burg të Mitrovicës ni burrë i keq i dënum për hajni, pesë vjet burg se e kish vjedhë mishin e spitalit të pacientave, e ka keqpërdorë në mënyrat e veta. Me zbutë dënimin bojke pislleqe.

Unë e marrë e shkruj ni letër, paramendo shkrujshim letra me kokrra të qibritit se s'ke pasë laps. Kush e pijke duhanin ato kokrrat i rujshim, i shtijshim prapë në shkrepz edhe me ni të dhezme ato të metke do të zi aty në letër. Ashtu shkrova ni letër njanit që ishte aty afër në burg të Mitrovicës. E kisha marrë vesh në cilën dhomë osht' edhe më thotë ni tjetër, se në këtë rast ishim katër vetë në dhomë, s'isha në

vetmi. Për me ma ndërpre, se për shkak të moshës nuk kanë mujtë mu me më majtë tetë muj e gjashtë muj e qysh i kanë majtë tanë tjetër në vetmi.

Megjithatë, më kanë majtë po dy muj në vetmi, një tri-katër ditë a dhetë ditë a dy javë me shokë dhe tash ky i porosituni, herën e parë i ka marrë brush e kollodont i ka gjujt në tokë e i ka ra derës *bam bam bam* {onomotope}. Erdh gardiani, “*Šta je?*” [Çka u bë?], “Qiky”, tha, “ma ka gjujtë brushën”. Ata dy tjetër, a janë konë a fjet a shtrinë nuk e kanë pa a e kom gju, a s’e kom gju. “Ma ka gju brushën edhe kalladantin në tokë”. Më rrahën më çkoçën t’u më rrah edhe ai monstrumi, ai drejtori, ai Shera, që e përmenda ma herët ky që më rrahën Imer Vllahija i thojshin, ni kali i llojit. Më kputi t’u më rreh për qef se me porosi edhe... se ma gjetën.

Në fakt kjo osht’ rasti i brushës dhe i kollodontit edhe dy muj në vetmi. Rasti tjetër, u munova me ia shkru njanit ni letër edhe e dekonspiron i njeiti, hajni i mishit edhe ma gjetën letrën. Sado që u mundova me mshefë e me zhdukë, ma gjetën. E ka marrë ia ka çu drejtorit, qatij Sherës. Erdh ai, “Lexoje”, e lexojsha, shqip e shkrume, s’ki çka mshefë aty osht’ dokument, letër, e imja ishte. “Lexoje”, e lexova, e mora e lexova, “Jo, jo dëshifroma, dëshifroma çka ka ktu”. Thashë, “Kjo shqip osht’ e shkrume, lexo”. Unë e disha që ai s’ka mëshirë. “Unë ta lexoj a?” Thashë, “Ti”. “Komandir”, ai tak gaditun, “*Samnicë!*” *Samnica* osht’ vetmi. Edhe dy muj tjerë.

Domethonë, i kom majtë në Mitrovicë gjashtë muj i kom majtë në vetmi, me kurtha jo se ka pasë mundësi me ligj me më majtë. Po gjoja kom ra në kundërshtim me kta po kom pasë edhe vizita, i dënum me vizitë se kom bo gabime, për shembull. Edhe ktu në burg të Prishtinës diçka ngjajshëm. Bile, bile, me ni vizitë kur jom dënu ktu m’kanë nxanë me njanin prej shokve që jom i dënum bashkë, Bislim Bajraktari quhej, ka dekë prej pandemisë. Ka qenë djallë i mrekullueshëm. U murreëm vesh na dy të dënum për të njejtat gjëra. Nuk jemi njoftë kurrë përpara, po ai në atë anë unë në këtë anë. Dritarja e vogël qitu afër, unë në dritare ai në atë anë, po flasim.

Na kanë diktua, ka kallxu dikush edhe e di kush. Ka kallxu ni vrasës, ni kriminel që ka vra djem të axhallarëve, tre. I ka vra për pak sekonda, dojke me i pshtu pushkatimit tash, bile në bashkëpunim me UDB-në. Edhe na kanë ru na kanë nxanë. “Kush po folë?” Osht’ rregull mos me i qit’ shoktë në pozitë të keqe, me ra vet nëse, ose nëse u bo padrejtësi me hi në grevë, me hi tanë për një se te të burgosurit politikë ka qenë kështu. Kta tjetër nuk ishin shumë të interesum po ka pasë edhe që janë bashku.

Tash na nxunën, “Kush po folë?” Thashë, “Unë”, u lajmërova vet. Serbë, dy gardianët serbë, “Çka i ke thanë?” “A po mërzhitesh, a po të vjen kush në vizitë?” “Tjetër?” “Kurgjo, tjetër”. “Ja diçka i ke thanë”, “Kurgjo s’i kom thanë”. Edhe folsha të madhe që le të ninë edhe ai, se e disha që edhe ai qaty afër te dera vëzhgon. “E sheh”, tha, “ti qitash”. E mbyllën derën te na, shkun te ai. “Me kond ke folë?” “S’e di”, edhe ai të njejtat përgjigje, “Çka i ke thanë?” “A po të vjen kush? A po mërzhitesh? Edhe sa ki me nejtë?” E tjera e tjera.

Shkun morën zinxhirë të thjeshtë, zinxhirë të thjeshtë, asi që e tërheqin kuajt karrocën. E bani si tetshe edhe ma lidhi me ni dry në mes, ni dry, 24 orë ndaq ha, ndaq pi, ndaq flej, ndaq shko në tualet, bo çka të dush. 24 orë me minut. Domethonë, për shkak të ktyne seneve. Tani na dënoi ndëshkim me vizitë. Ka pasë vizitë, s'ka ardhë baba. Ka ardhë te dera u kthy. Por, jo mos me më ardhë, çdo të parin edhe 15 unë kom pasë vizitë.

Anita Susuri: Niherë në mujtë keni pasë të drejtë a?

Idriz Mehmeti: Dy herë në mujtë. Me të parin edhe 15 ka qenë rregull. Edhe më ka ardhë herë baba me nanën, herë me dikond kush, kush ka shpreh gatishmëri. Pak kanë qenë ata që kanë shpreh gatishmëri, por ka pasë. Ka ardhë ni djalë i axhës të babës, hoxhë ka qenë, po edhe hoxhë modern nuk ka qenë idiot sikur kta tashit. Në fakt isha lodhë edhe i ri edhe isha hupë, nuk u doksha. Edhe ato grilat janë konë dy, dy parë osht' problem m'u pa mirë. Po m'sheh, "Ha çka i ki puntë?" Unë, "Mirë", kadale, "Ço krytë", tha, "naltë, kurrfarë marre s'ke bo". Pasha besën, ma ka mushë shpirtin energji. "Vjedhë s'ki, kërkond s'e ke mytë, ço kokën", tha, "naltë". Vet me veti Zoti të rujtë, se kom pasë...

Mas, tani, mas dalja nga burgu ka pasë [njerëz] që e kthejshin kokën kishe s'po të shoh. Besa besë ka pasë jom shoqnu ma herët, djem të ri, kom pasë marak futbollin, pata fillu me lujtë futboll po kom ra në burg edhe nuk i lashin baballarët, e axhallarët, "Jo, se ky..." ose ni rast tjetër, njani i afërt, s'du me ia përmend emrin, vllau i ktyne dy vllaznve që ishin Tafë Rukiqi edhe Ajet Rukiqi, se kta pesë kanë qenë Rukiq, po Tafa dhe Ajeti vllazën.

Vllau i tyne në ni lokal në Drenas t'u pi aty ni kafe a nuk e di çka, ni bandit, ni idiot, bashkëfshatar i imi t'u bo hajgare me shokë atje, "Qy, qy, Idrizi i Smajlit po u marrke me politikë, e çka bon Bakalli tash?" Hallin Bakalli, ai atje. "Ku me ia sha nanën" thotë, "Bakalli, ty edhe Bakallit", thotë, "po ti edhe Bakalli e keni çu se ai o djalë i ri, ai o djalë i mirë e Zoti ju vraftë", tha, "se ju e keni çu atje e tash merruni me politikë ti e Bakalli". E qe qishtu kemi pasë ksi raste. E tmerrshme por e vërtetë.

Pak kanë qenë ata që janë afru, por megjithatë ka pasë, ka pasë. Pa njerëz të mirë kurrë Zoti mos e lashtë këtë vend. Te rasti jem konkret, kur jom dalë prej burgut kom provu me vazhdu shkollën se s'e kisha kry vitin e katërt. Kom provu në Drenas, në Obiliq, në Prishtinë, në Skenderaj, në Mitrovicë, në asni shkollë nuk më kanë pranë. Ku shkojsha më ndiqke UDB-a. Në cilën shkollë kom cokatë, ata me mu.

Kom shku në Mitrovicë, ka qenë njani msus në Gradicë i kom qit' çaj qindra herë se vijke me mixhën tem, ishte edhe mixha ka qenë msus. Vinte te na, i kom qit' çaj. Kur hi aty le i panjohur, ai kish qenë UDB-ash. Unë shkova me u regjistru, "Më fal", më tha, "s'po të njoh". I kisha qitë çaj bre me durë të mija. Po u ndjeva i fymë, unë e disha që ky p'e din. Unë s'e disha kond e ka aty e ma vonë e kom marrë vesh. Më tha, "Më fal, s'po të njoh". Sekretar në Shkollë Teknike në Zveçan ka qenë atëherë. Emrin s'du me ia përmend se osht' dëshmor, osht' vra në Bruksel, e kanë vra kta. Nejse, e tjera, e tjera.

Pjesa e Tretë

Anita Susuri: Pas burgut jeni, keni fillu me u organizu në këto grupet...

Idriz Mehmeti: Po.

Anita Susuri: Po më duket në Organizatën Marksist-Leniniste.

Idriz Mehmeti: Mas daljes nga burgu, kudo ku kom gjetë vullnet jom afrue, jom munu me bo diçka. Fillimisht me biseda, dikur naj gazetë, najkah ku kena mujtë m'u furnizu, kah kemi mujtë. Mu më ka përcjellë fati kom bo rrugëtime me njerëz që kanë bo emër, që kanë bo veprimtari atdhetare. Fati, jo pse fort e kom njëkë vetë. Ta zamë, t'u fillu prej bacës Adem Demaçit, kur jom ardhë në burg veç kisha ni për to, kom dëgju. Për shembull, qe çka kom dëgju, krejt në fillim se kur osht' mbyttë Fazli Grajçevci, siç e përmenda e kemi pasë nip. Osht' dënu Demaçi, flitej aty.

Babën tim e kom ni me vesh të mi ka flet, "Ish dënu Demaçi prapë, për dënimin e dytë". Edhe i kishin thanë, "I vogël bre ti me bo kto sene, shumë i vogël ti me prishë ni dërrzhavë [Srb.: *država*, shtet]", baba tash e komenton, ai s'ka qenë aty, po me kond ka nejtë qaso biseda. Paska pasë thanë baca Adem a ka thanë a s'ka thanë kurrë s'e di se me thanë të drejtën s'di edhe a e kom dëgju vetë, kom me harresën problem, s'e besoj që e kom përmend kta. Edhe i paskan thanë mund të ketë keshë.

Thojke baba jem, "I ka thanë gjyqtari, 'I vogël bre ti me prishë ni dërrzhavë'", tha, "I vogël i madh qiky që jom" tha, "edhe bubreci osht' i vogël", baci ka thanë, po tha, "bubreci ju kish kapë ni lisi e i kish dhanë detyrë vetit me hypë në maje. U kap", tha, "boni rrugë po u rrxu. Ju kap së dyti e kaloi gjysën, prapë u rrxu. Ju kap së treti", tha, "i shkoi në maje". Edhe me bacën Adem realisht qishtu ka ndodhë. A unë e kom ni babën me burgun e dytë t'u thanë që kështu kish thanë Adem Demaçi në gjygj, kurrë s'e di a ka thanë a s'ka thanë.

Tani thom, kom pasë fat pas daljes nga burgu edhe jom shoqëru me bacën, e kom pasë shumë jaran. Unë e kom pasë fat jo veç që jom shoqëru po me qito dy durë të mija e kom vozitë Adem Jasharin. Fehmi Lladrovcin e kom pasë shok të fëminisë, shok të shkollës të mesme, ushtar në Zagreb, ushtar të Jugosllavisë, kemi qenë bashkë. Dhe me Fehmiun kom fillu me u fut në tresh, me Fehmi Lladrovcin edhe ni Gani Veseli ka qenë i Klinës së Dukagjinit. Fehmiu ma ka dhanë lidhjen me Ganinë. Jemi bo ni tresh. Te Ganiu atje jemi bo ni tresh tjetër. E kemi gjetë, me Ganiun, ni Hysni Elshani ka qenë edhe ni Nazmi, ata kusheri, djem të axhallarëve. E kështu domethonë osht' zhvillu.

Për t'u organizu në ilegale kom fillue mas daljes nga burgu, ma përpara krejt ka qenë rastësi, asgja konkrete. Pas daljes nga burgu ku kom mujtë me gjetë naj vegëz e kom kapë. Për shkak të rrezikshmërisë ka pasë disiplinë, u konë zor m'i gjetë fijet, por megjithatë unë për veti kom mbërri m'i

gjetë. Unë kom gjetë fije dhe i kom taku Organizatës Marksist-Leniniste të Kosovës. Nga '82-ta e tutje kom pasë literaturë të mjaftueshme, '82-ten, '81-shin vllau më ka shku në Gjermani, në '82-tën më ka shku në Zvicërr. Atje ka marrë kontakt me Zija Shemsiun dhe me ilegalen që ka vepru ma shlrë në Kosovë se në Zvicërr.

Unë e kom pasë, "Zërin e Kosovës", sa numër që ka dalë. E kom pasë ni gazetë quhej, "Rruga e Lirisë", "Liria", "Bashkimi". Gazetat që janë botu në Zvicërr e Gjermani mu m'i ka pru vllau im, Halil Mehmeti. Unë ato gazeta s'i kom majtë veç për veti. Ku kom guxu, ku kom besu që e merr e lexon, ia jep dikujt, s'e dekonspiron ia kom dhanë. Aty i kom mshefë herë nër bletë, herë nër grazhd të lopëve, s'ka pasë vend që s'i kom mshefë. S'di sa herë më kanë bastisë, kurrë s'kanë mujtë me m'i gjetë. M'i kanë gjetë edhe m'i kanë marrë veç kur i kom nxjerrë prej robnie mas '90-ës kur u leju me folë për gazeta, me thanë a e kom a s'e kom, me i dhanë hapur, m'i mbajtë hapur, "Zërin e Kosovës", e gazeta tjera.

Atëherë i pata nxjerrë prej robnie që i mshefsha. E kom pasë plot ni paketë. M'u kanë marrë ato materiale me 3 nëntor, '93-tën. Atëherë kur u bo e mundshme me komuniku me njani-tjetrin të paktën me gojë. Por kësaj radhe nuk ishin ardhë me marrë gazeta, kësaj radhe kanë ardhë me më marrë mu edhe me ma gjetë naj kallashnikovë. I kom pasë tri pushkë i kom pasë në shpi, nuk i kanë gjetë. Fati ka dashtë, unë nuk kom qëllu në shpi.

M'i kanë marrë dy vllazën edhe i kanë knaqë t'u i rreh, po janë bo ma të mirë tani (qeshë) se s'kanë pritu me marrë pushken me dalë me ju bashku UÇK-së. Janë bo shumë ma të mirë, të mirë janë konë, po janë bo hala ma të mirë. Ua kanë rreh kamtë boll po i kanë lshu me kushtin me ma qit' kurth n mu edhe kanë thanë, "Po, s'ka problem, kena me qitë në kurthë". Ata kur dolën më rujshin, unë flejsha, ata më rujshin.

Anita Susuri: Më thatë që pas burgut jeni organizu në Organizatën Marksist-Leniniste, përveç që keni pasë këto materialet që keni shpërnda, çfarë aktiviteti tjetër ka qenë ajo në organizatë?

Idriz Mehmeti: Gjatë veprimtarisë ilegale të Organizatës Marksist-Leniniste të Kosovës kryesisht ka qenë qëllimi me organizu dikond që i beson, që e din sakt që nuk dekonspiron dhe jemi shërby me literaturë. Nuk ka pasë aktivitete të natyrës së organizimit tjetër të armatimit e tjera tjera. Ato kanë ardhë krejt ma vonë. Përndryshe, kryesisht, kqyre, kur kemi mrri me dikond prej shokve të mi me shkru ni parullë neve na u ka dokë që e kemi bo namin. Po të thom singerisht, për mu ni parullë e shkru me në asfalt dikund, "Kosova Republikë", ka qenë sikur me i pru ni gulinov në kohën e luftës prej Shqipnie e me rreshtu në vija të frontit. Kështu ka qenë atëherë.

Kom punu ni kohë, unë jom i rrallë prej të burgosurve politikë që kom gjetë punë. Po mu më ka futë në punë ni kusheri i mi, një i atyne Bunjakëve, i atyne Bunjakëve që i përmenda ma herët që i ka strehu gjyshi im. Djali i Shaban Bunjakut, Gani Bunjaku. Ka qenë nifare drejtori, në fabrikë të zhavorit në Klinë të Dukagjinit, aty ku më ka punu baba. Më tha kusha jem, se mu në '81-shin, unë u largova prej

fakultetit se pata provu me kry fakultet unë në Mitrovicë, po nuk u bo. Ndodhi '81-shi edhe u kryen tonat, u kryen krejt përnihërë.

Tash isha edhe pa punë edhe pa shkollë, "Kushë, hajde bonu banor i Klinës unë të shti në punë. Unë s'ë ves partinë". Unë e disha kush osht', i biri i kujt osht'. A beson, unë jom bo banor i Klinës, pa u bo dy javë ia kom nisë punës. Kjo është e vërtetë. Shoktë e mi nuk kanë marrë pare të Titës kurrë, s'ë njohin. S'kanë gjetë punë se s'ju kanë dhanë. Kemi qenë, sinqerisht kemi qenë të persekutum shumëfish. As shkollë, as punë, kërkund s'të kanë lanë për kurgjo. Nejse, unë u futa në punë atje në Klinë të Dukagjinit dhe atje kom gjetë ni rreth të mirë edhe atje kom kriju, kom kriju celulë.

E kom pasë nja të ndërtume në Mitrovicë me ni djalë i Prekazit, ni Januzin. Atëherë quhej Mustafa, tash e ka mbiemrin Prekazi jeton në Zvicërr. Kom pasë kontakt edhe tamon jom kyçë në celulë në tresh me Januzin edhe me Xhafer, Xhafer Durmishi, i Stanovcit. Pat ikë mrena pak ditëve se i kishin pa pasë shumë treshe kjo lidhje edhe kjo ka qenë e OMLK-së. Ma vonë kom ni, kanë thanë, "Jo..." baca Sabri Novosella i ngatërron këto, "jo, këta janë konë Marksist-Leninista" diçka i bojnë do shpëputje. Xhafer Durmishi ka qenë sikur unë Marksist-Leninist, çka u bo ma vonë nuk e di.

Krejt në fillim, po flas për '81-shin. Se përndryshe '81-shi, demonstrata '81-shit unë e kom kriju bindjen që na kem me fitu sepse atëherë e kom pa popullin në rrugë, studenti, nxanësi, punëtori krejt në rrugë, "Jemi shqiptarë, s'jem jugosllavë". Qatëherë jom konë i bindur që kemi me fitu. Deri atëherë shqiptartë kanë menu që nime jemi jugosllavë dhe këtë e kanë ndërtu qito treshet e vogla, e qetë '81-shi u bartë tek, demonstratat e '81-shit janë grushti vendimtar që ju kanë dhanë Jugosllavisë së Titës për me ia kallxu vendin. Natyrisht me shumë sakrifica, me burgje e tjera e tjera deri te lufta.

Anita Susuri: A ju kujtohet juve, sigurisht ju kujtohet saktë, qysh ka shku qajo ditë prej 11 marsit [1981], pastaj ditë tjera që kanë ardhë? Qysh e kujtoni ju? Ku keni qenë?

Idriz Mehmeti: Unë për vete n'atë kohë kom qenë në fshat, me 11 mars kom qenë në fshat. Vllaun e kom pasë student ktu në Prishtinë, Halilin. Dhe kom ditë qaq sa osht' dhanë në mjetet e informimit, në televizion. E personalisht nuk e kom ditë që osht' organizu edhe që do të ndodhë meniherë tjetra në 26-tin [mars]. Po kom shpresu që do shkëndija janë pa. Ama, unë e kom ditë që po gënjejnë kta në televizor, nuk osht' hiç qashtu. 26-tin, kur ka ndodhë 26-ti i kanë rrah qaq shumë studentët ktu në Prishtinë sa Halili, vllau im kur ka ardhë e ka pasë shpinën pleh që i kishin pasë dhunu, i kishin pasë shkatërru t'u i rreh. Ajo ka ndodhë ma e madhe.

Edhe 26-ti kur ka ndodhë kom qenë në fshat se s'isha as në shkollë as në punë. Me 1 e 2 prill kom qenë në Drenas, ditën e enjte ditë tregu. Atë ditë kom marrë pjesë aktive në demonstratë, por jo në organizim sepse e dija shumë mirë që jom i ndjekun më përcjellin edhe thjeshtë kisha kriju do përvojë. Përderisa isha i organizum kisha qef mos me u eksponu, mos me u pa edhe kështu ka ndodhë. Por, atë ditë që ka

ndodhë në Drenas demonstrata, atë ditë, se ky vllau ishte kthi prej Prishtine, i kom pa me sytë e mi, Ajet Istogun ish ma herët njeriu, arkitekti i burgosjes time me kryeshefin e UDB-së të Prishtinës.

Po më thotë vllau, “Qiky profesor”, unë isha me maskë, “qiky profesor”, tha, “na ka majtë fjalë atë ditë me 26-tin”, thashë, “Cili?” “Ky afër me Ajetin”. “Ik!” Unë e njifsha atë, e njifsha atë idiot, atë kriminel. Thashë, “Ky s’osht’ profesor, ky osht’ UDB-ash”. Edhe isha me minil i lidhur deri qitu {tregon me duar te sytë} që mos me më njoftë Ajeti. Po ky prej Prishtine, gjatë hetimeve tona ka qenë kryeshef, s’du me ia përmend emrin. Po edhe me ia përmend s’ka gajle, kur s’i ka ardhë [marre] atij me u bo aq burrë i keq, Hasan Mehmeti. Thonë ka qenë i Sallçit të Vushtrisë. Saktë nuk e di. E kom pa me sytë e mi në Drenas edhe ju kom shmangë, domethonë ju kom shmangë pamjes.

Kështu që, domethonë, demonstratat e ‘81-shit unë për veti kom hise vetëm si pjesëmarrës kurgjo ma shumë. Por, e kom bindjen që ato i kanë dhanë orientim masave të gjana për me marrë rrugën me ndjekë rrugën që kemi ndjekë. Përndryshe, deri atëherë shumica e shqiptarëve kanë menu që jemi jugosllavë. Unë di kolege të studimeve, se jom konë hala, para ‘81-shit student në Mitrovicë, tekologjinë deshta me studiu e nuk u bo. Kolegia e jemja e studimeve ju ka kapë ni kangatari serb, ni Çoliqin, u konë në stadion ju ka kap për trupi. Mu më kanë kallxu shoktë e grupit, vet s’jom konë me i ngu, por më kanë kallxu me emër. Policia kanë ndërhy me ia çkap t’u mundu me përfaqë Çoliqin, studente shqiptare.

Shqiptartë kanë kujtu që jemi jugosllavë, kjo nuk osht’ rren. Osht’ e dhimbshme dhe e keqe, po osht’ realitet. Kështu ka qenë. ‘81-shi shumë ka çelë sy dhe ka orientu e ka trasu rrugën kah duhet me shku shqiptartë. Kanë fillu edhe janë shtu grupet, janë shtu. Ma s’janë mbetë me treshe, por janë bo 30 e 40. Derisa grupi ma i madh kur janë burgosë, Fehmiu, masi e kemi kry shërbimin ushtarak. Se s’di a e thashë, me Fehmiun kam qenë shok i fëminisë, shok i teknikës, shok i ushtrisë në Zagreb kemi qenë bashkë. Mas daljes nga burgu kemi, atje e kemi marrë lidhjen për me bo diçka bashkë. Edhe kemi fillu me treshe deri edhe ditën kur osht’ arrestu.

Anita Susuri: E që keni qenë në ushtri mas burgut, a keni pasë problem?

Idriz Mehmeti: Boll. Njisoj sikur hetimet përveç drunit, përveç dhunë fizike nuk kom pasë. Tjerat, tortura pa gjumë, pa ushqim, kërcënime, “Me kond je t’u përpjekë me çu kazermën në ajër, kur doni me helmu ushqimin?” E tjera e tjera, ka pasë plot, plot kso nërskamsa. Me keqardhje e thom, kom ditë me u rujtë nga përvoja që kisha kriju se edhe në ushtri sikur shumë tjerë kisha përfundu në burg. Por kom ditë, goxha mirë kom ditë. U mësova. E bona do shkollë edhe unë në këtë kuptim, po.

Anita Susuri: Deri në cilin vit jeni konë në organizatë?

Idriz Mehmeti: Deri ‘90-ën.

Anita Susuri: A ka funksionu deri atëherë organizata apo ju...

Idriz Mehmeti: Mas burgosjes së ktyne krerëve në '81-shin, mas burgosjes së ktyne ka kalu do kohë derisa osht' këndellë se ke kositë ajo ajka. Tani, duhet m'u kthy edhe niherë te aksioni kryesor për çka jom akuzu. Ka qenë 24 dhjetor i '74-tes osht' bo ni aksion i madh, se aksione të vogla ka pasë plot po aksioni i madh ka ndodhë me 24 dhjetor '74-tës. Janë shpërnda trakte edhe shkru parulla në konvikte të studentëve. Ato trakte dhe ato parulla i kanë shkru pesë veta. Na jena dënu 33 vetë për qato, 33 vetë. Përveç tjerave, si i përmenda, parullat që i kom shkru vet në konvikt të shkollave të mesme, ajo ishte shumë e vogël s'ishte gati kurgjo se i kom bo vet edhe je vet s'je i organizum.

Këto parulla që janë shkru i kanë shkru pesë veta Kadri Zeka, dëshmori ndjesë pastë, [Hydajet Hyseni](#), Hilmi Ramadani, Gani Sylja dhe cili u konë edhe njo, Kadriu, Hydajeti, Gani Sylja, Hilmi Ramadani edhe njo p'e harroj, edhe njo, jo Mehmeti s'ka qenë në atë aksion, nejse, s'ka shumë rëndësi. Është me rëndësi, por po më vjen keq s'e gjoj tash, kur te gjoj e përmendi. Vazhdojmë. Pra, aksioni ma i madhi ka qenë ky i '74-tës, dhjetorit të '74-tës, i veprimtarisë ilegale, tani. Ky ka qenë në të gjitha dhomat e konvikteve që atëherë jonë konë e kanë pasë kah ni kopje në derë të traktit që ia ka ofru edhe në muri parulla.

Parulla nëpër mure edhe janë këndellë, njerëzit e kanë pa që po dufka me bo diçka. Se shko, ruju, puno, argëtohu, muzikë serbisht, muzika kah ke shku, po s'janë, nuk janë lodhë çfarë po këndohet. Si shumicë, e thom me keqardhje, por ka qenë realitet. E kështu pra. Tani ndodhi '81-shi, '81-shi siç ju thashë e trasoi rrugën për masa të gjana dhe kadal-kadal ndodhi deri te shpërthimi i luftës çlirimtare e cila osht' çatija e veprimtarisë. Unë mendoj, e qisaj që osht' fillu me kah tre dhe ka përfundu me brigada, në fund me divizione.

Anita Susuri: Po kom qef me ju pytë pak se e kom pa ma herët në intervistën që na keni dërgu për përgatitjen e grupeve ushtarake në Shqipni, viti '91.

Idriz Mehmeti: Po.

Anita Susuri: Domethonë për ato fazat fillestare të UÇK-së.

Idriz Mehmeti: Unë në '90-ën, domethonë, kjo pak a shumë, kjo veprimtaria ilegale e OMLK-së se tani pas '81-shit, pasi kanë ra grupi i Hidajetit e të tjerët, si OMLK u konë zbeh aktiviteti. Sidomos në Kosovë, jashtë ka vazhdu. Por nuk e di saktë në cilin vit e kanë shpallë tani si Lëvizje Popullore e Kosovës, por me qat' platformën e OMLK-së kanë vazhdu me punu deri në '90-ën. Në '90-at kur ndodhi domethonë ni ndryshim i madh i masave të gjana edhe u pozicioni me u çliru prej Serbisë ka pasë të ndryshme.

Ma nuk osht' qijtë Organizatë Marksist-Leniniste sepse e ka marrë, e ka marrë primatin Lëvizja Popullore e Kosovës. LPRK ka qenë ma herët, ma vonë ia kanë hjekë edhe atë "R". Domethonë kanë llogaritë të gjitha trojet, ma jo veç te Republika e Kosovës po të gjitha trojet e shqiptarëve që kanë qenë në Jugosllavi. I kanë thanë Lëvizja Popullore e Kosovës. Unë i organizum direkt në Lëvizje nuk kam qenë, por me njerëz të Lëvizjes kom bashkëpunu nonstop, me qita të njejtë kom bashkëpunu nonstop.

Stërvitjet ushtarake kanë ndodhë në '91-shin. Personalisht nuk kam qenë në stërvitje por në stërvitje ka qenë Ademi [Jashari] me grupin e vet, ka qenë edhe Zahiri me grupin. Unë nuk e kom njoftë Zahirin, unë nuk e di kush ka qenë me Zahirin, por unë e kom njoftë shumë mirë Ademin. E para e punës e kom mik shpije, motra e Ademit edhe çika e hallës tem, janë kunata, kanë qenë, motra e Ademit ka vdekë, Zyla, ka vdekë. A janë konë kunata, kanë qit' fli me ni saç, kanë qit' fli me ni saç. Pra, me Ademin jom njoftë.

Jom njoftë mirë që osht' i organizum në fund të '80-ave. Si Adem e kom njoftë ma përpara bile edhe e kom pa, kur e kom pa në Skenderaj najherë m'u ka dokë si, si ari ecke kështu. E ka pasë ecje karakteristike ka pasë, ka pasë shprehje karakteristike, u konë shumë interesant. Pra e kom njoftë edhe e kom ditë kur ka shku edhe e kom ditë kur osht' kthy. Personalisht nuk kom qenë qysh u organizojshim në treshe atëherë, por me qita jom konë nonstop në aktivitet. Pavarësisht se kesh me LDK-në, kurrë s'e mshefi, s'më vjen marre mu prej punëve të mija.

Unë kom qenë deri dikur me LDK-në. '92, unë kujtoj '92 kur janë bo edhe do zgjedhje për kuvendar edhe ni reforendum, deri qaty LDK-ja ka pasë kuptim edhe osht' keq për të tjetër që pretendojnë m'i mohu, se LDK-ja ka bo punën e vet. Nja tri-katër vjet të mira ka pasë aktivitet edhe atëherë vjashin shkijet edhe për LDK. Kur u nal LDK-ja, kur u harxhu për mu, kjo mund të mos jetë kështu, por për mu kur u harxhu LDK-ja që s'kishte ma kurgjo veç çdo të premte me ardhë e me u kthy në Prishtinë, fillun tani kta djemtë edhe Ademi, ai ishte kthy në dhjetor të '91-shit.

Unë kom qenë në shpi të tij, unë e kom ditë që ka qenë në stërvitje, unë i kom thanë, "Ama ni pushkë edhe mu". Unë e kom pasë ni pushkë të babës. "Adem, a ma jep edhe mu ni pushkë?" Më tha, "Shko në filan veni bleje", ma ka kallxu venin ku edhe jom shku e kom ble, tre mijë marka. Jom shku me dhandër të Ademit e ka emrin Man mbiemri Velu. Atëherë Veli që u qujke, tash osht' Man Velu që jom shku bashkë me to me porosi të Ademit, unë e kom ble me pare. Plot tash i nij, "Ma ka lanë Ademi, ma ka falë Ademi", mu jo, mu s'ma ka falë a me qito dy durë e kom vozitë.

Pjesa e Katërt

Idriz Mehmeti: Eh pra, siç e thashë në të '90-ën ndryshun shumë gjana. Lidhja Demokratike pat' kuptim derisa organizoi, organizimet deri te referendumi për statusin e Kosovës edhe edhe zgjedhjet,

ni parë zgjedhje që ken majtë. Ato tutje ma nuk ka pasë naj aktivitet të mirëfilltë dhe grupet që kanë qenë të organizume nga LPK-ja, duke mos u pajtu me këtë farë monotonije fillunë me u bo pak ma të gjalla, pak ma aktive dhe fillunë, ka ndodhë edhe aksione. Kanë ndodhë aksione që i dijmë. Ta zamë në Drenas kanë ndodhë dy raste me vrasje të policisë. Ka ndodhë dy raste dhe i dijmë shumë mirë qysh ka ndodhë. Ato kanë ndodhë në mënyrë të organizume.

Nuk kom qenë personalisht në asnjë nga aksionet, por pak a shumë me qata njerëz që u shoqërojmë edhe pse unë isha me LDK-në edhe ata e dijin. E ka ditë mirë Ademi, po kurrë s'më ka thanë, "Pse me LDK-në?" Unë e kom vozitë me qito dy durë të mija, më ka çu fjalë, "Hajde me ma bo ni argat, me më ndihmu diçka". E kisha ni makinë, shkova, "Hë?" "Du", tha, "me folë me Rifën". Rifë, bacit Rifë, vllau i madh.

Anita Susuri: Rifat Jashari.

Idriz Mehmeti: Ky ishte në Gjermani. Tha, "Du me folë me Rifën me u sqaru diçka". "Hajde, po ku?" "Ni telefon". Atëherë s'ka pasë mobila, ku me ia gjetë telefonin? Kjo ishte në '92-tën pak muj masi që ndodhi sulmi i parë te Jasharët. Mund të jetë kanë shkurti, shkurt, marsi qaty. Borë ka pasë, se e di saktë, borë edhe ka qenë acar. Mendova, e kisha unë ni dajë në hyrje të Drenasit, i themi Çikatovë e Re, po s'kisha fort siguri a na pranon a s'na pranon, a e qes në pozitë të keqe edhe ata edhe vetën? Në tjetrën anë kisha ni djallë axhe, axha më ka pa dekë '82-tën, djali tash ishte, tash ishte nja 12-13 vjeç. E kisha idenë që ai nuk merr shumë vesh e nana e tij edhe ma hiç.

I thashë, "Adem", thashë, "po ta gjoj telefonin po", thashë, "osht' pak problem", tha, "Ha?" Thashë, i tregova, kështu kështu, "Djalë e axhës e kom qit' hyrje në ni bllok në Drenas", po aty u konë ni UDB-ash. Aty banojke ni kat ma poshtë, se te axha im banojke ni UDB-ash, ni shqiptarë i keq, ni faqe e zezë, Ahmet Dobruna. Masi si ka ardhë atij marre me punu me shki, as mu s'më vjen marre me kallxu. I thashë qishtë qishtë, tha, "Jemi ma të sigurtë", thashë, "Pse?" Tha, "Ndodhë diçka ia fusim në qafë qitu na nxjerrë ai prej rrethi", për Zotën kështu ka qenë edhe ka njerëz që janë gjallë që kemi qenë bashkë e që e dijnë se ata të gjallë janë.

Jakup Nura i cili osht' njëri nga themeluesit e UÇK-së edhe Adem Nura të cilin e kam djallë halle. Domethonë, Adem Jashari, Jakup Nura edhe Adem Nura kanë pasë kallash, kanë pasë bomba, kanë pasë revole. Unë e kom pasë veç ni revole, unë kom qenë shoferi. Jemi nisë prej Prekazit me shku në Drenas me komuniku me bacin Rifë. Te hyrja e Drenasit nga ana e Skenderaj osht' ni udhëkryq rregullisht rrinte autoblanda në atë kohë aty. Marrëveshja ka qenë në qoftëse na nalin, unë duhej të jepë shenjë se po nalna. Kur të vjen me na legjitimu me ia kërситë kta që ishin me durë të shkira e unë me ikë mujshim me ikë. Kjo ka qenë marrëveshje.

Jemi nisë prej Prekazit, fati e ka gjetë autoblanda aty, errësirë ishte, as s'na nalën, kalum mirë edhe na edhe ata. Jemi shku aty në banesë, ka folë në telefon me Rifat Jasharin, ka folë me Hafiz Gagicën në

Gjermani, ka folë edhe me Imer Berishën në Zvicërr. Kta njerëz kanë qenë pjesë e organizimit të stërvitjeve ushtarake që kanë bo në Shqipëri ma përpara. Biseda me këta njerëz e Ademit osht' zhvillu kryesisht, "Kush na qiti? Kush na zbuloi?" Kish qef me mësu, kishte dëshirë me msu kush na dekonspiroi, Adem Jashari. Shyqyr që s'e ka ditë se kurrë s'ja kish falë jetën, garantoj. S'e ka marrë vesh kurrë kush ka dekonspiru. Nejse, mos ta çoj ma anej se s'kam qenë vet pjesë e saj sado që jom shoqëru me ta, kom ecë me ta, kom punu me ta siç e thashë edhe e kom vozitë me durë të mija.

Nga këto aktivitete, pavarësisht që unë isha në LDK, te UDB-a isha goxha shumë, ma shumë se LDK, isha shumë ma shumë se LDK. Ndodhën plot arrestime, se kishin ndodhë do aksione siç e përmenda pjesë e të cilave nuk kam qenë. Po vijnë me më arrestu mu, Jakup Nurën, siç e përmenda, siç u konë një nga themeluesit e UÇK-së, Adem Nurën njejtën ditë me 3 nëntor të '93-tës. Fati e don unë jom ndrru me ta në ni fshat Prelovc quhet, qishtu jam ndrru me to {shpjegon me duar udhëkryqin} ata t'u shku prej Prelovcit t'u shku në shpi tem me më arrestu mu, unë t'u shku për Skenderaj. As s'kanë ditë ata kush jam unë. Unë e nuhata që kta shkojnë diku, po që bash bash po shkojnë n'shpi tem nuk e dita.

S'shkoi gjatë e mora vesh, erdh dikush me më njoftu atje në Skenderaj që janë shku përveç Prelovci dy familje edhe në Krasmirovci kanë shku kanë bo gërrdi atje deri kah ora 3:00 diku. Llom na kanë bo shpijat, tri shpijat tona. Unë i kom pasë tri pushkë, siç e thashë, të babës, timen që e kom ble edhe të vllaut. Tri i kena pasë, por i kom pasë mshefë mirë s'mi kanë gjetë. Po ai vllau im tu e pa që po sillen kah bira ku janë konë të mshefne, tu i kqyrë me kamë e shohin ata edhe i thojnë babës, "Qita duhet me marrë". Se harrova me thanë, krejt në fillim kur kanë shku i ka ra blinda dyrve, veç po ju mshojke me egër, çelik me konë dyjat përneherë çelen, janë çelë.

Janë hy brenda, i kanë thanë babës serbisht, "Ku i ki djemtë?" Ka thanë, "Nuk e di, gjashtë janë. Dy janë qitu tjetër s'di ku janë", "Ku osht' Idrizi?" "U shku në Serbicë", Serbicë i kena thanë se para shkive s'ke guxu me thanë Skenderaj. "A ki njerëz këtu që po i njek shteti?", kanë aludu në Adem Jasharin, thotë, "Jo", "A je i sigurt?" Thotë, "Niqind përqind", "A ki armatim në shpi?" Thotë, "Gjashtë djem i kom, nashta të gjashtit e kanë kah njo. Unë temen s'kom, dhomën ku flej unë s'ka, dhomat tjera..." Ai e ka ditë, nuk u konë budallë, e ka ditë që janë ardhë me kontrollu edhe e kanë ditë që s'kanë me lanë skutë pa prekë. A i gjojnë, a s'i gjojnë... ka thanë, "Të gjashtit mund ta kenë kah njo, a te unë, në dhomë ku flej unë s'osht' asnjë".

I qetë u konë baba shumë, shumë u konë stabil. E janë hi kanë bastisë, kanë bo kërrdi aty, por s'kanë gjetë kurgjo përveç qato letra që i përmenda ma herët. Gazetat që m'i bike vllau prej Zvicrrës, "Zërin e Kosovës" kryesisht, po edhe tjerat, "Rrugë e Lirisë", "Pararoja", do komunikata, do fotografi të Jusuf Gërvalla e të Enver Hoxhës e qisi kanë gjetë. Po ato ma s'i kisha mshefë, tash kom mshefë diçka tjetër. Kto që i kom mshefë s'i kanë gjetë. Megjithatë, m'i kanë marrë dy vllazën, vllaun e vogël, Bekim e ka emrin edhe të tretin, Skender e ka emrin. I kishin rreh, i kanë çkoç nja dy ditë edhe me premtimin që me më qitë mu në kurth i kanë lshu. Kur erdhën ata më rujsin, ata rujsin unë flejsa. E çova gjithë këtë muhabet. Tjetra, ku e lam? Çka duhet, çka ka interes rreth kësaj?

Anita Susuri: Po, dashta me ju pytë që thatë në '94-tën jeni largu?

Idriz Mehmeti: Po, po. Nja dy muj ditë nëntor-dhjetor. Nejta herë diku, herë diku ilegal, në ilegalitet të thellë. Po nuk ishte lehtë me nejtë, thom singerisht, kur shkojsha dikund më ka ndodhë s'du të përmendi emër, të njofshëm, më ka ndodhë me shkue më kqyrshin keq. Thojsha, thojnë, "Ky s'ka pasë ku [me shku], e ka nanën edhe u ardhë te na, se s'ish ardhë, për qef s'ish ardhë". Fillova me u ni keq, a din, dhe dikur edhe nana edhe baba edhe gruja, "U kanë mirë me shku dikah". "A po a?" "Po". "Hajt", thashë, "se po shkoj dikah".

Shkova me shku për pak dhe besoni kom shku. I kom thanë atëherë Adem Jasharit, "Unë shkova për Zvicërr", se e kisha vllaun atje. "Për cigare, për bukë edhe për gjumë rri, si të dush me nejtë me mu. Për me fitu", tha, "as unë s'po fitoj", tha, "po rri me pushkë qitu mati puntë e tua", "Jo", thashë, "du me shku, pushoj naj ditë edhe kthehna nuk vonohna shumë". "Vallahi", tha, "s'tje kthy ma". Shkova, singerisht po thom, shkova për pak por shkova edhe meta.

Mirëpo, kur shkova atje nuk kom nejtë [pasiv], me të thanë drejtë, jom përpjekë maksimalisht edhe përmes klubeve edhe përmes shoqatave edhe përmes LDK-së edhe me LPK-së. Me kond ka tregu pak interes që don me ia mësy, me ia bo ni argat Kosovës kom gjetë mirëkuptim edhe kom punu. Namin nuk e kom, bo po argat i zgjidhjes problemit tonë kom qenë me ton ata, me Gani Sylën, me bacën Hasan Malen, me qita shokë që kanë vepru jashtë. Pasha Zotën edhe Hashim Thaçin e kom vozitë niqind herë me durë të mija edhe në Kosovë para luftës, se jo veç atje, po edhe këtu e tjera e tjera.

Kisha thanë që me kërситë lufta, aty jom, kisha folë nëpër tubime. Tash lufta ndodhi, unë atje ndihesha keq, nuk ndihesha mirë. U detyrova me e bo edhe hapin e fundit edhe në qershor të '98-ës jom ardhë ju kom bashku luftës. Jom ardhë deri në Shqipëri ma së pari e nuk osht' mirë mos me përmend ni detal. Para se me ardhë në luftë më ka thirrë ni burrë në telefon tha, "Jam baci", se kom nejtë në të pame te Jasharët pa dalë në Gjermani, dhetë ditë kom nejtë se njihemi me ta. Mas të pames të Jasharëve më tha thirrë në telefon. Tha, "Jom baca", tha, "kom interes me të taku". Thashë, "Unë s'e di kush është baca", ishte Ahmet Krasniqi. Nashta keni dëgju, ka qenë ministër i mbrojtjes në qeverinë e Bujar Bukoshit.

Thom, "Mu më kanë folë Rifat Jashari edhe Xhafer Shatri për ty, unë du me pi kafe me ty". Në telefon, ma ka dhanë numrin e telefonit, ma ka dhanë adresën, jom shku e kom taku. Tha, "Me ma dhonë ni lidhje me UÇK-në", e kërkoj ni lidhje me UÇK-në, "e kom ndërmend me u bo pjesë e saj", më ka thanë Ahmet Krasniqi. Unë e shtina trunin në punë, po tha, "E du lidhjen me një njeri që mund ta takoj qoftë në Zvicërr, qoftë në Tiranë por që shkon në vija të frontit". U kujtova, thashë, "Po valla, po ta japë ni lidhje, po", thashë, "duhet me vetë ata se s'di ai a ka interes". "Kush osht'?" Thashë, "Duhet me folë me to".

Ka ardhë Hashim Thaçi e kom taku i thashë kështu, kështu. Se unë kom majtë raporte gjithë me Hashimin. Thashë, “Ty të kërkon ministri i Bujar Bukoshit, se si muni me bashkëpunu ju. Unë nuk e di, po ju e dini. Ai kërkon bashkëpunim me ty”. Edhe Hashimi ka gjetë mirëkuptim, presidenti Hashim Thaçi ma vonë. Tha, “Po, jom i gatshëm [me bashkëpunu] me secilin që osht’ i gatshëm me luftu për çlirimin e Kosovës”. I kom taku. Takimin e parë ia kom organizu unë. E di që kanë fillu me bashkëpunu, e di që kanë fillu mbarë se qysh i erdh fundi, kush futi pyka edhe e prishi bashkëpunimin osht’ punë e tjerve. Aty nuk kom asni gram hise, është për keqardhje.

Ai njeri i është dashur Kosovës, ai ka qenë profesionist, ka qenë i gatshëm. E kom ni me vesh të mi se i ka thanë Hashim Thaçi, “Bon kujdes, ty kanë me të vra, ty me këto pozicione ty të vrasin”. “Punë e madhe, e vrasin ni shqiptarë. Unë do të rreshtohem me luftu shkaun”. Kështu e kom ni me vesh të mi pa përkthyes. Edhe e vrajtën. Unë nuk e di kush e ka vra. Zoti e vraftë ata që e ka vra atë njeri, sepse ai i është dashur Kosovës. Kosova ka pasë nevojë për ta. Unë e di kështu. Se si e dijnë tjetër ku kom lexu plot që tjetër e ofendojnë, e fyjnë, “E ka pasë grunë serbe”. Unë nuk e di çfarë grupe ka pasë, s’ia kom pa grunë kurrë, por unë e di që ka qenë i interesum me ia bo argatin luftës. Kaq di për to.

Mas atij rasti, meqë e kryva detyrën tem me kta çka kërkoi prej meje, jom nisë jom ardhë me u rreshtu vet në qershor ‘98-ës jom ardhë prej Tirane. Në fakt shkova niherë në Tropojë, osht’ shumë interesant e kom taku vllaun tim. Ai kish ardhë, ka pasë pushkë, kish ardhë me marrë ni mitrolez ma të madhe. Jemi taku në Tropojë e u befasu kur më ka pa, “E ti?” Thashë, “Unë po, po ti?” Në fakt unë e disha që ai po vjen, por ai s’e ka ditë që unë dalë me pritë. Mu më telefoi njani prej ktyne që organizojshin me shku me marrë teknikë luftarake. Gania, Gani Koci më tha, “Besin e ki në Tropojë”. Thashë, “A janë nisë?” Tha, “Po, janë nisë”. Unë në aeroplan. E shkova e gjeta në Tropojë, por nuk u ktheva me ta, nuk udhëtova.

Këta kanë udhëtu në ni rrugë e cila veç ni drejtim 38 orë. Ka qenë rrugë e tmerrshme, e mundimshme. Unë kam udhëtu vetëm shtatë orë në kamë, se kom udhëtu ni rrugë tjetër kah ka hi Hashim Thaçi me shoktë e tij. Kam hi me ni rrugë në të cilën në kamë i kam bo vetëm shtatë orë. Më kanë përcjellë, me 23 vetë kemi udhëtu. Ka qenë prijës i atij grupi Ahmedin Rexha - Sandokani, sigurisht keni dëgju për të dhe na kanë pritë në bazën e parë të UÇK-së në fshatin Gërçinë në ni familje, quhej Gutaj, të cilët e shfrytëzoj rastin dhe i falënderoj me shpirtë se na kanë pritë mirë.

Kemi shku me baltë e qysh kemi shku natën pa kqyrë kush ku po shkelë. 23 veta na kanë futë mrena, jemi pastru, jemi terë, kemi fjetë, kemi hongër petulla të nxehta në kamion. Prej aty ma kama jem nuk ka shkelë në tokë deri kom ardhë në Likovc. Kom ardhë ju kom bashku luftës në dhjetor të ‘98-tes kur ke nifarë armëpushimi i rrejshëm, ni marrëveshje mes bacit Adem [Demaçi] edhe Hollbrukut edhe Millosheviqit. Shkova, thashë, të shkoj pak t’i shoh fëmitë. I kisha lonë atje në Zvicër. Më tha përsëri Hashim Thaçi, tha, “Pranvera ka me ka me vapë, ndaq me i pa fëmitë, shko edhe niherë ma mirë e ki qitash”. Dhe shkova i takova fëmitë.

Nejta deri në fund të marsit nejta atje. Kom qenë në ni protestë që u bo në Rambuje kur ishte grupi i Rambujesë, kom qenë në Paris kur janë zhvillu bisedimet raundi i dytë. Se u kërku nifarë me ardhë dikush ktu me kontakti me kta komandantat e zonave e tjera edhe kom nejtë dy ditë gjatë asaj kohe. Kom nejtë edhe me Hashim Thaçin edhe me të tjetrtë, veç Rugova s'u konë ngushtë me nejtë me mue e me shoktë e mi. Jena konë nja, nuk ka dashtë me na pa, nuk e di kurgjo s'i kom bo. Unë jom konë LDK sa ka ecë LDK-ja, kur u nalë i kom thanë, "Unë po vazhdoj, se unë namin s'e kom ba", niqind kilogram unë s'e kom pasë takatin me i çu, dy kilogram kur i kom qit' në shpinë kom preferu me i çu ku duhet.

Me njerëzit e qqi, se në LDK ka pasë burra të mirë, por ka pasë edhe faqe zi që shkojshin bojshin llafë atje edhe tani na kish marrë për të keq mu edhe shoktë me të cilët kam qenë. Me Gani Sylën, me Jashar Alinë, me Mustafë Ademin, kemi qenë asokohe në Paris. Na ka përbuzë, na ka injorë, po tybe s'jom konë ngushtë për të me të kallxu drejtë. Bash ngushtë s'jom konë se u konë stërkeqë, u konë çoroditë. Nejse...

Anita Susuri: E në mars kur keni ardhë, a keni marrë pjesë në naj, a keni qenë në brigadë i organizum?

Idriz Mehmeti: Unë kom ardhë në qershor të '98-ës, a po mendon në mars të '99-ës?

Anita Susuri: Po, kur jeni kthy prapë.

Idriz Mehmeti: E tash kur jom kthy, kur kom ardhë herën e parë kom qenë në brigadën 114 me komandant Fehmi Lladrovcin edhe kom marrë pjesë në betejat që janë zhvillu në '98-ën. Për t'u futur në Likovc në dy raste kam qenë, dy raste kom marrë pjesë në beteja edhe në ofanzivën e shtatorit që osht' e njohur shumë mirë. Ma merr menja s'kom nevojë me trajtu unë tash ofenzivën e shtatorit se edhe merr kohë edhe e kanë trajtu edhe të tjetrtë plot. Domethonë, dihet si osht' zhvillu ofenziva e shtatorit. E tani '98-ën kom qenë mrena në Kosovë gjatë luftës deri në dhjetor të '98-ës.

Nga marsi, fundi i marsit, fillim prilli jom ardhë në Shqipëri për me ardhë prapë në Drenicë, se qaty e kom venin edhe qaty di ma së miri me bo detyrën. Mirëpo, kur kom ardhë në Tiranë, me urdhër të atëherë ministër i mbrojtjes, Azem Sylë, më kanë urdhëru me shku në veri të Shqipërisë dhe unë kam qenë ndihmës i komandant Plakut, Xheladin Gashit. Nuk më lanë me hi mrena në Kosovë që jom plasë me hi mrena se ktu i kisha familjartë, i kisha vllznitë. Nuk osht' për ata, por ma mirë se këtu kërkund nuk mujsha me bo punën time, kjo ishte. Po me urdhër të tyne kom shku, kom qenë ndihmës i Xheladin Gashit, Komandant Plakut për tri pika ushtarake: pika Vlan, Cahan edhe Elshan.

Në Elshan i kemi pasë rreth 2100 ushtarë. Ato kryheshin stërvitje, kryheshin përgatitje, me oficerë edhe të Shqipërisë për të cilët kam shumë respekt, shumë na kanë ndihmu, por edhe shqiptarë të Kosovës që kanë qenë në armatën jugosllave. Shumë prej tyne janë ardhë aty janë sistemu, du me dallu njanin që e kom pa, që punonte me përkushtim se edhe prej tyne shumë kanë pasë hilexhi, plot

ka pasë karrierista edhe dezertorë edhe dezertorë që kanë ardhë në '98-ën sikur unë e janë ikë. Ka pasë edhe ksi.

Por, në kufi atje ku maheshin përgatitjet për t'i gjujtë grupet mrena du me ba me emër ni Bilall Sylën me dallu, njeri me përkushtim që ka punu maksimalisht edhe që s'ia kom pa asni vijë kund, asni shenjë të lakmisë për pozicion. U kthy në Gjermani. Jarani sot e atë ditë punon në Gjermani. E kështu. Krejt koha e bombardimeve m'ka shku në kufi, jom plasë me hi mrena po s'më kanë lanë. Kur u kry lufta, kur u kry lufta u ktheva. Shkova në Zvicërr m'u kishin rujtë letrat, nuk m'u kishin prishë letrat. U mendova me u kthy, me ardhë në Kosovë si shumë të tjerë...

Anita Susuri: Kur u kry lufta a keni hi në Kosovë ma në qershor që u kry në '99-ën?

Idriz Mehmeti: Jom kthy me shku m'i marrë fëmitë edhe kom menu me u kthy me krejt familjen. Në fakt, erdha unë në Kosovë, erdha unë në Kosovë fëmitë i lash atje hala. Po, erdha ktu me bo strofullogun me u kthy. Shpijat në fshat atje ishin bo rrafsh me tokë, s'kish asgja ma, zero. Në Skenderaj kryetari, ish kryetari i parë i Skenderaj më tha, "Unë e kom rrogën 400 marka për 350 ta boj ni vend pune në administratë. Ndash me u kthy, kthehu". Edhe ministri i shërbimeve publike, Jakup Krasniqi, edhe ia ma ka ofru ni mundësi në administratë me ni rrogë 350 marka.

U mendova, a muj me ia dalë me 350 marka? Katër fëmi i kom çu prej ktuhit atje, ua kom rrotullu gjuhën, kanë pa ecë, janë integru. A mujnë ata me u kthy edhe niherë me rrotullu gjuhën? Mendja më shkoi, por me ato pak lekë që s'kisha zgjidhje kurrfare tjetër. Në fshat kurgjo, rrugë jo, zero perspektivë. Me dalë me qira dikund thashë i boj katër rrugaq. Nuk ma murrë menja me i kthy fëminë edhe m'u kishin rujtë letrat, u ktheva edhe vet. Qitu s'e di çka kom bo, e di që osht' shumë e dhimbshme, por unë kom mbetë jashtë. Unë nuk po kthehna, nuk u ktheva se jom penzionu. Vitin që shkoi, me 1 korrik unë jom penzioner me dokumenta.

Përderisa, unë s'u ktheva, kah kthehet Dardani [djali i të intervistuarit]? Ai s'kthehet hiç. Po shpresoj, janë kriju kushte me lëvizë ma shpesh ishalla vijnë. Qito aeroplana tash për dy orë prej Zvicre vjen, ti je në Sllatinë. Qit' të vetmen shpresë e kom qita, se përndryshe kom mendu që po boj diçka për vendin tim. Po shpesh më shkon menja mos bona diçka të keqe për familjen teme, menja më shkon, s'di, këta nuk e di. Nuk kom ndonjë qëndrim të saktë që qikjo osht' e mira ose s'osht' e mira. Atje, tash, në fakt fëmitë e mi janë integru mirë, i kom dy vajza, dy djem, të katërtit kanë lu futboll. I vogli hala lunë, lunë për FC Prishtinën është në Bern aty, klub. Nuk osht' i nivelit të madh të Zvicrrës, por për FC Prishtinën lunë se e dojnë Prishtinën shqiptartë e Bernit.

Anita Susuri: Çfarë gjenerate janë fëmija ju?

Idriz Mehmeti: Dardani i ka bo 30 vjet e vajzat i kam dy, të dyjat kanë lu futboll për reprezentacion të Zvicrës edhe kanë lu mirë. Njana osht' mundu me i bo konkurrencë vajzës tem, as deri te themra s'i ka

ardhë, tjerat s'janë konë kërkund hiç. Jehona osht' e vogla që ka lu futboll, ka shkëlqy. Ka lujtë për reprezentacion të Zvicrës në Serbi. Ka lujtë futboll në Serbi edhe kur u shku ka dashtë, m'ka thanë, "Ka me futë dresin e Shqipërisë përfundi ktij të Zvicrrës, kur kryhet loja kom me hjekë e me dalë". Thashë e bon edhe këtë budallaki, thashë, "Jom s'duhet". Ajo, "Po", unë, "Jo", Jehona, "Po", unë, "Jo". Thashë, "Jehonë, a din çka ka me ndodhë?" Tha, "Hë?" Thashë, "Të rrehin shkinat të kputin". "S'kanë çka më bojnë", tha, "jom sportiste, ma hijjnë njo. Hijjnë na ndajnë, kurgjo s'osht' ajo punë".

A din qysh e kom bindë mos me bo atë veprim? "Kurrë", thashë, "ma në Zvicër futboll s'ki me lujtë, as në ekipe të vogla se harro reprezentacion", veç qashtu e kom nalë. Edhe e kom nalë thjeshtë s'kom deshtë me bo, me bo problem se jo që kishin pasë çka i bojnë, a din. Menoj që s'kom bo keq që e kom bindë mos me bo ata. I thashë, se po harroj, i thashë, "A po don me më knaqë mu?" Tha, "Po". Thashë, "Bonju golla". Po kur u kry loja, pa shku me u pastru, pa shku në zhveshtore më ka thirrë në telefon më ka thanë, "Vogëlush", se vogëlush më kanë thanë, më kanë thanë në lilegale. Tha, "Vogëlush", tha, "ta mora hakun". "Ha?" Tha, "la bona shkinave dy golla, ua mora tri pika" (qeshë). Kështu. Pak me emociione për këta po...

Anita Susuri: Domethonë, në lilegale e keni pasë edhe kah ni nofkë ju e paskeni pasë Vogëlush...

Idriz Mehmeti: Po.

Anita Susuri: Për mos me ra...

Idriz Mehmeti: Po, nuk e kanë pasë të gjithë atë, sepse osht' varë prej cilës celulë. Unë thashë, nuk kom pasë punë veç me ni celulë, unë kom vepru me plot treshe. Por për ni tresh me tjetrin nuk e ka pasë asni lidhje që edhe me ta di diçka ose boj diçka. Atëherë ma herët u konë propaganda, i doli boja propagandës erdhi lufta. Njeriu duhet me ndjekë kohën, mjetet e kohës, ato e bojnë detyrën. Ma herët me i pasë nxjerrë na edhe top me pa pasë nuk kishim mujtë m'i shti në punë. Po kur kena pasë nevojë për top, ma letrave ju ka dalë boja, u dashtë me shpinë me i bajtë.

Unë për veti edhe pse e kom pasë ni pushkë, prej Shqipnie kur kom ardhë e kom pru edhe ni tjetër. Me takatin tem, kom harru nuk e di saktë sa fishekë kom pru. E di që gjysmën i kom përdorë vetë gjatë '98-ës, gjysmën ua kom lanë. Se kur u ktheva me shku... se e përmenda, ua kom lanë këtyne djemve se i kom lonë të organizum, tani ktu djemtë edhe vllaznit e mi edhe djemtë e mixhallarëve, po edhe ma tutje. Unë nuk kom pasë stacion gjatë '98-ës, kom kry detyrat me çka jom konë i ngarkum. Për shembull, në shpi tem ka qenë spitali ushtarak gjashtë javë, po unë s'jom marrë, zero punë kom bo me spitalin ushtarak. Përveç ushqim që ju kom siguru, asni punë tjetër me to, se s'u konë punë e imja.

E kom pasë shtypshkronjën e UÇK-së që s'pati funksionu, se s'u... nuk u pru disa materiale që u dashke dhe ndodhën do ofanziva do, po osht' rujtë. Nuk e kanë marrë shkijet kurrë, kurrë s'kanë mujtë me hi në qat' objekt ku u kanë se u konë mal, u konë Qyqavicë, shpi ma naltë nuk ka pasë. Me gju prej

larg e kanë gju, e kanë granatu, sakatu e kanë. Po mrena s'kanë mujtë me hi, osht' rujtë domethonë. E qishtu, s'di çka me thanë tjetër.

Anita Susuri: Faleminderit shumë. Nëse keni diçka tjetër me shtu, e kishim përfundu.

Idriz Mehmeti: Po e kishim përfundu se tash me ia nisë me detalizu senet valla duhet dy javë, po po mendoj...

Anita Susuri: Faleminderit shumë juve.

Idriz Mehmeti: Po edhe unë ju falenderoj juve shumë. Faleminderit se jeni të gatshme me bo ksi veprimtarie, se për besë ka mbetë nën hije. Bukur shumë ka mbetë nën hije. Suksese!